

TARTU ÜLIKOOL
Sotsiaalteaduste valdkond
Ühiskonnateaduste instituut
Ühiskonna ja infoprotsesside analüüsi õppekava

Andre Uibos

Rahvuse konstrueerimine Ukraina presidendi sõjaaegsetes
sõnavõttudes 2022-2025

Magistritöö

Juhendaja: Külliki Seppel, MA

Tartu 2025

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1. TEOREETILINE RAAMISTIK.....	7
1.1 Rahvuse ja rahvusluse käsitlused	8
1.1.1 Rahvusluse uurijate koolkonnad	8
1.1.2 Rahvusluse tüpoloogia	12
1.1.3 Rahvuse konstrueerimine.....	13
1.1.4 Rahvust ülesehitav riik.....	16
1.2 Keelekasutuse, religiooni ja rahvustunnetuse arengud Ukrainas	17
2. PROBLEEMIPÜSTITUS, UURIMISMEETOD JA VALIM.....	23
2.1 Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused	23
2.2 Meetod.....	24
2.3 Analüüsi käik.....	25
2.4 Valim	26
3. ANALÜÜSI TULEMUSED.....	28
3.1 „Meie-grupi“ konstrueerimine	28
3.1.1 „Meie-grupi“ konstrueerimine grupiväliste tunnustega.....	29
3.1.2 „Meie-grupi“ konstrueerimine grupisiseste tunnustega.....	32
3.2 „Nemad-grupi“ konstrueerimine	47
3.2.1 Negatiivsed „nemad“	48
3.2.2 Positiivsed „nemad“	52
3.3 Muutused rahvusloome diskursuses ajavahemikus 2022-2025	56
4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON.....	59
4.1 Järeldused.....	59
4.2 Diskussioon	60
KOKKUVÕTE.....	64
SUMMARY	66
KASUTATUD ALLIKAD.....	68
LISAD	73
Lisa 1	73
Lisa 2	77
Lisa 3	79

SISSEJUHATUS

Viimase paarisaja aasta jooksul on rahvus olnud kogu maailma riikide arenguprotsesside oluliseks teguriks. Benedict Andersoni (2022) sõnul on rahvus vaid piiratud ettekujutus, mille eest selle aja jooksul siiski miljonid inimesed on olnud valmis tapma ja eelkõige surema.

Rahvuse konstrueerimise Ukraina presidendi kõnedes kui uurimisobjekti valisin eeskätt 2022. aasta veebruaris alanud täiemahulise Vene-Ukraina sõja tõttu, kuna Ukraina rahvusloome ja ukrainlaste rahvustunnetuse küsimus on selle sõja üks olulisi teemasid, nii Venemaa kui ka Ukraina vaatepunktist. See temaatika tekitab tundeid ka mujal maailmas, eriti Ida-Euroopas ja endistes Nõukogude Liidu riikides, samuti saab siin tuua paralleele rahvusloome küsimustega Eestis. Ukrainas, aga ka teistes Nõukogude Liidu kokkuvarisemise järel tekkinud uutes iseseisvunud (või ka iseseisvuse taastanud) riikides, tuli esile küsimus, kuidas ehitada üles oma rahvust, mille põhjal kujundada identiteet, kas otsida seda minevikule ja ajaloonarratiividele tuginedes või hoopis luua millegi uue põhjal ja tulevikku vaadates. Enamasti on rahvusloome olnud kombinatsioon kõigest sellest, lisaks suuremal või vähemal määral nõukogude minevikule vastandudes, kuigi mõnel juhul ka sellele tuginedes, näiteks tunnustamata Transnistrias (*de jure* Moldova osa).

Heiko Pääbo võrdles oma doktoritöös „*Potential of Collective Memory Based International Identity Conflict in Post-Imperial Space*“ (2011) Ukraina ja Vene ajaloonarratiive ning leidis, et juba tol ajal ehk 2011. aastal oli nende vahel väga suur potentsiaal identiteetide konfliktiks tänu ühisele pärinemisloole ning Venemaa domineerivale rollile, mis on valdavalt eitanud ukrainlaste iseseisvat identiteeti. Ilmselt aga ei osanud tol ajal just paljud oodata, et see võibki kasvada Venemaa poolt 2014. aastaks piiratud ja 2022. aastaks täiemahuliseks sõjaliseks agressiooniks Ukraina vastu.

Ukraina puhul on erinevalt tunnetatavad ajaloonarratiivid eriti olulised. Tinglikult on Ukrainat jagatud kaheks - ühelt poolt ajalooline vanem osa praeguse Lääne-Ukraina (Haliitsia, Volõõnia jt) ja Põhja-Ukraina (nii-nimetatud Dnepriäärne Ukraina) aladega, teisel pool on uuema asustusega osad kunagistel Zaporizžja kasakate asualadel ning Musta mere äär koos Krimmiga (Adams, 2004). Väga üldistades saab esimest nimetada Lääne-Ukrainaks ja teist Ida-Ukrainaks.

Zaporizžja maadel kujunes 17. sajandil kasakate riik, mis 18. sajandil alanud Vene keisririigi ekspansiooniga hävitati ja sellega jäi Ida-Ukraina ilma oma ajaloolisest poliitilisest eliidist ning

19. sajandi lõpuks oli see piirkond juba täis kaevandusi ja rauasulatusettevõtteid, kuhu tuli tööle inimesi nii ukrainlaste kui suurvene aladelt (Adams, 2004).

Kuni I maailmasõjani nurjas igasuguse iseseisva riigi loomise püüdlusi ukrainlaste alade jagatus Vene ja Austria-Ungari keisririikide vahel ning alles nende impeeriumide kokkuvarisemine I maailmasõja ajal andis Ukraina rahvuslastele võimaluse hetkest kinni haarata ja luua iseseisev riik (Furedi, 2022: 8). Pärast 1917. aasta revolutsioone Venemaal loodigi rahvuslik Ukraina Rahvavabariik, mille iseseisvus jäi aga paraku üürikeseks ning Ukraina jagati Nõukogude Vene ja Poola vahel, kusjuures Nõukogude osast moodustati 1919. aastal Ukraina NSV ning Ukraina Rahvavabariik lakkas faktiliselt juba 1920. aastal olemast.

Sõdadevahelisel ajal valitsesidki suuremat osa tänapäeva Ukrainast need Nõukogude Liit ja Poola, erinevad väiksemad piirkonnad erinevatel aegadel olid ka Ungari, Rumeenia ja Tšehhoslovakkia koosseisus (Furedi, 2022: 9). Nõukogude võimu alla toimus massiline industrialiseerimine, Ida-Ukrainas kasvasid hiiglaslikud miljonilised tööstuslinnad, kunagine kasakaasustus peaaegu hävitati (Adams, 2004). Ukrainlaste vabaduspüüdlusi suruti jõulisel maha ning Nõukogude võim korraldas aastatel 1932-1933 kunstliku näljahäda, mis ukrainlaste kollektiivsesse mällu jäi nimega Holodomor ja mida nad peavad genotsiidiks ukrainlaste kui rahvuse vastu (Pääbo, 2011). II maailmasõja alguses 1939. aastal okupeeris Nõukogude Liit Poola koosseisus olnud Ukraina alad ja need liideti Ukraina NSV-ga. II maailmasõja ajal okupeeris Ukraina alad Natsi-Saksamaa ja selle liitlased. 1945. aastal Nõukogude Liit võttis alad tagasi ja liitis mõned väiksemad osad praeguse Lääne-Ukraina osad. Krimmist (mis oli Vene NSV osa) küüditati suur osa järelejäänud krimmitatari põliselanikkonnast II maailmasõja lõpus ning uus asustus tekkis mitte niivõrd ukrainlastest kui suurvene ümberasujate baasil (Adams, 2004). Krimm liideti Ukraina NSV-ga 1954. aastal Hruštšovi initsiatiivil. Frank Furedi (2022) nendib, et kuigi Ukraina NSV-l olid riikluse nominaalsed tunnused, siis tegelikkuses oli ta vaid suveräänse riigi õõnes institutsionaalne karikatuur (Furedi, 2022: 9)

Tänastes rahvusvaheliselt tunnustatud piirides tekkis iseseisev Ukraina riik 1991. aasta 24. augustil, seda tänu tollel hetkel käimasolevale Nõukogude Liidu lagunemise protsessile, aga nagu aeg näitas, polnud Venemaa kontrolli alt raske vabaneda, sest kui seda prooviti aktiivsemalt teha, siis annekteeris Venemaa 2014. aastal Krimmi ja okupeeris märkimisväärse osa Donbassist Ida-Ukrainas (Furedi, 2022). 2022. aastal algas Venemaa täiemahuline sissetung.

Konkureerivate välisvõimude alla kuulumine, vene- ja ukrainakeelsete kodanike vahelised kultuurilised pinged ja konkureerivad ajaloonarratiivid määrasid ära erinevuse Ukraina kahe osa vahel, samas kui Venemaa on pidevalt esitlenud end venekeelse osa kaitsjana püüdes seega säilitada oma mõju Ukraina poliitikale (Furedi, 2022: 9).

Jüri Adamsi (2004) hinnangul ei ole Ukraina poliitiline probleem olnud mitte ainult ajaloo või etnilises koosseisus, vaid sellepärast, et Lääne-Ukraina eliidi ja vaimuse on ajalooliselt kujundanud sealsed haritlased ja vaimulikud, samas kui Ida-Ukraina eliit on endistest kompartei liidritest ja tööstuse direktoritest väljakasvanud rikkurid. Adamsi arvates on Ukraina presidentidele olnud kriitilise tähtsusega nii-öelda rahvusterviku taastamine (eriti pärast valimisi) ja president peab võitma ka teise poole (Ukraina ida või lääne poole) usalduse, sest muidu võib “vastaspool” tugevalt riiki lõhestama hakata (Adams, 2004).

President Zelenski astus ametisse juba ajal kui Donbass ja Krimm olid Venemaa poolt hõivatud, piiratud mahus sõjategevus oli selleks ajaks kestnud 5 aastat ja kuigi võib arvata, et ukrainlaste konsolideerumine kriitiliste aegade tõttu andis ühtsema rahvuse ülesehitamise protsessile juba iseenesest hoogu juurde, siis jääb presidendi võimusesse seda protsessi strateegiliselt juhtida ja suunata, Adamsi sõnadega rahvustervikut tugevdada. Sellise protsessi kujundamise suurepäraseks vahendiks diskursiivsel tasemel on kõned ning just valdavalt need, mis on mõeldud sisepublikule ehk ukrainlastele.

President Zelenski kõnesid on palju uuritud nii enne kui ka pärast 2022. aastat. Palju analüüse ongi kõnede kohta täiemahulise sõja kontekstis. Osa neist on lääneliitlastele ja rahvusvahelisele publikule mõeldud kõned. Näiteks uuriti Zelenski sõnavõtte ja meediapostitusi sõja esimese 100 päeva jooksul ning jõuti järeldusteni, et ta kohandab oma retoorikat spetsiaalselt arvestades konkreetse riigi sihtrühma (Lim jt, 2025). Kusjuures mõnel juhul analüüsiti ka näiteks Zelenski kõnesid, kus ta rõhutab enda juudi päritolu ning apelleerib vastavate narratiivide ja metafooride abil läänemaailma toetusele (Kadkhoe ja Etemadi, 2025). Samuti on analüüsitud riigisisesele kuulajaskonnale mõeldud sõjaaegseid kõnesid, mis suhestuvad juba konkreetsemalt minu uuritava temaga ehk Ukraina rahvuse konstrueerimisega. Näiteks on uuritud, kuidas presidendi sõjaaegsed kõned peegeldavad Ukraina ühiskonna positsiooni Euroopa suhtes ning jõuti järeldusel, et on toimunud otsustav pööre “lääne tuleviku” poole (Males ja Konieczna-Sałamatin, 2025). Suure osa Zelenski kõnede uurimuste fookus on olnud pigem muudel aspektidel (kõnede retoorika, eetilis-filosoofiline vaade, populismi ilmingud, võrdlus teiste

liidrite kõnedega, rahvusvaheline sihtgrupp jne), mina aga soovin uurida just rahvuse konstrueerimist diskursiivsel tasandil ja selle võimalikke muutusi kolme sõja-aasta jooksul.

Seega võtsin oma magistritöö eesmärgiks välja selgitada, kuidas on toimunud Ukraina rahvuse konstrueerimine president Zelenski sõnavõttudes sõja kontekstis ehk 2022 algusest kuni 2025 alguseni.

Minu enda kokkupuude Ukraina rahvustemaatikaga 2022. alanud täiemahulise sõja kontekstis on üsna vahetu, sest lisaks põhiliselt eesti etnilisele taustale ja eesti emakeelele on mul osaliselt veel nii vene kui ka ukraina etniline taust. Ukraina päritolu ei kujutanud varem minu identiteeditunnetusele peaaegu mingit mõju, see oli väga marginaalne ja väljendus ainult ühe vanavanema perekonnanime ukrainapärasuse ja tema sünnikoha teadvustamises. See aga muutus pärast Venemaa täiemahulist agressiooni Ukraina vastu ja ukrainlaste imetlusväärset võitlust. Minus tärkas austus ja huvi Ukraina kultuuri ja keele vastu ning olen märganud isegi vähesel määral endapoolse ukraina identiteeditunnetuse tõusu, seda varasema osalise vene päritolu tunnetamisega võrreldes.

Magistritöö koosneb neljast suuremast peatükist. Esimeses osas on teoreetiline raamistik. Teine osa koosneb metodoloogia tutvustusest. Kolmas osa on analüüsi tulemuste esitlus ja neljandas osas on järeldused ning arutelu.

Täna magistritöö juhendajat Külliki Seppelit kasuliku kriitika ja heade soovitude eest. Tänu tema õppeainele Kaasaja ühiskonna protsessid sain ka idee oma magistritöö teemavalikuks.

1. TEOREETILINE RAAMISTIK

Selles peatükis avan rahvuse ja selle konstrueerimise mõistet. Rahvusliku identiteedi ja rahvusloome kohta on mitmeid teoreetilisi lähenemisi ja koolkondi. Ka nende koolkondade liigitamine on mitmete autorite poolt erinevalt välja toodud. Seetõttu annan ülevaate rahvuse, ja rahvusluse uurimise tuntumatest koolkondadest, rahvuse konstrueerimise teoreetilistest käsitlustest ning põgusalt vaatlen ka Ukraina rahvusloome arenguid vahetult enne täiemahulist sõda.

Selle magistritöö kontekstis mõistan rahvuse all ühist rahvuslikku identiteeti kandvate inimeste kogumit. Rahvuslikku identiteeti mõistan kui kollektiivset enesetaju, mille alusel inimene tunnetab ühtekuuluvust teatud rahvusega kui grupiga, antud töös on see mõiste samatähenduslik rahvustunnetusega. Rahvuslust määratlen kui liikumist või ideed, mis soovib rahvuse ja riigi ühtekuuluvust, eesmärgiks on rahvusriik või teatud rahvuse huvide eest seismine. Rahvusloome all mõtlen ingliskeelset mõistet *nation-building*, mis on rahvuslikku identiteeti loov või tugevdav võimu poolt kontrollitud protsess. Ka rahvuse konstrueerimine on väga lähedase tähendusega, kuigi antud magistritöö kontekstis kasutan seda pigem diskursiivsel tasandil, näiteks rahvusliku identiteedi loomine, tugevdamine ja struktureerimine president Zelenski sõnavõttude abil on mõeldud rahvuse konstrueerimisena.

Käsitlen Gellneri (2019), Andersoni (2020), Hobsbawmi (1990) ja Smithi (2010) lähenemisi rahvuste kujunemisele, Kohni (1939) dualistlikku rahvusluse tüpoloogiat, Barthi (1969) „meienemad“ piiride loomise teooriat, Brubakeri (1996) rahvust ülesehitava riigi kontseptsiooni eesmärgiga tekitada magistritöö analüüsiosale üldine rahvuse konstrueerimise alane teoreetiline taust.

Samuti vaatan iseseisva Ukraina riigi rahvusloome olukorda enne 2022. aastal alanud sõda – see on oluline taust, et mõista minu uurimistöö konteksti. Selles mõttes on oluline, milline areng on toimunud Ukrainas rahvusloomes pärast iseseisvumist 1991. aastal kuni Venemaa täiemahulise agressiooni alguseni, seda vaatlen kitsamalt just keelekasutuse, religiooni ja enda rahvuse identifitseerimise muutuste põhjal.

Kuna minu magistritöö puudutab rahvusloomet Ukraina presidendi sõnavõttude põhjal, siis on see oluline loomaks konteksti.

1.1 Rahvuse ja rahvusluse käsitlused

Selles alapeatükis annan lühikese ülevaate levinumatest rahvuse ja rahvusluse uurimise koolkondadest, põgusalt ka rahvuslikust identiteedi määratlusest ja rahvusluse tüüpidest.

1.1.1 Rahvusluse uurijate koolkonnad

Rahvuste tekkest ja rahvuslusest on erinevaid teooriaid on mitmeid ja neid saab eri viisidel liigitada. Näiteks Mätlik (1996) jagab rahvusluse uurijate koolkonnad selliselt – ideeajalooline lähenemisviis, modernistid ja etnitsistid. Ideeajalooline lähenemine käsitleb rahvuslust kui mingite gruppide poolt oma huvide kaitseks või võimu kindlustamiseks konstrueeritud ideoloogiat, modernistliku lähenemise järgi saab rahvusluse teket näha sõltuvana tugevatest ühiskondlik-majanduslikest arengutest uusajal, samas kui etnitsistlik lähenemine rõhutab etnilisuse järjepidavust nii enne kui pärast moodsa ühiskonna teket, samas eristades eelmodernseid etnoseid ning modernseid rahvusi (Mätlik, 1996: 2032). Ideoloogiat võib antud juhul võtta kui mingi ühiskonnagrupi poolt jagatud sotsiaalsete representatsioonide alust, mida väljendatakse ja taastoodetakse diskursiivse keelekasutuse abil eesmärgiga võimu legitimeerida või vastupidi rõhumise vastu võidelda (van Dijk, 2005).

Rahvusluse uurijate puhul on neid tihti jagatud kolme suurde koolkonda ka selliselt – primordialistid, modernistid ja etnosümbolistid (Hutchinson, 1994, viidatud Mätlik, 1996: 2032 kaudu). Neil koolkondadel on ühisosa, näiteks Mätliku ideeajaloolasi ja moderniste saab tinglikult koondada modernistide alla, samas kui Mätliku etnitsistid on kokkuvõtlikult teise jagunemise primordialistid ja etnosümbolistid. Järgnevalt annan ülevaate lähenemistest rahvusele ja rahvuslusele kohta vastavalt sellele jaotusele.

Primordialistid väidavad, et praegused rahvused baseeruvad etnilistel kogukondadel, kelle identiteet on iidne, põline ja loomulikult eneseteadlikuks arenenud juba enne rahvuse poliitilist väljaarenemist (Calhoun, 1993: 214). Selle lähenemise peamised teoretikuid on Shils ja Geertz, kelle järgi on rahvuse puhul olulised indiviidi ja kogukonna vahel subjektiivselt tajutavad veresidemed ja sugulus, mis tunduvad kogukonna liikmetele loomulikud ja nii-öelda antud (Geertz, 1963, viidatud Bačová, 1998 kaudu).

Primordialistliku lähenemise kriitikud aga ütlevad, et päriselt iidseid traditsioone pole olemas ja kultuurinormid ning väärtused püsivad vaid senikaua, kui säilivad neid formeerivad ühiskondlikud institutsioonid (Calhoun, 1993: 222-223).

Etnosümbolistide arvates olid tööstusajastule eelnenud ajastutel olemas kogukonnad, kes jagasid ühiseid kultuurielemente, ajaloolist mälu ja teatavat ühtsustunnetust, kuigi nende etnilised territooriumid polnud veel selgelt paigas (Smith, 1998).

Kuna müüdid, sümbolid, mälestused ja väärtused kandusid üle aeglaselt muutuvate kultuuri ja elutegevuse elementidega, siis etnilised kogukonnad olid üsna vastupidavad, kusjuures mõned neist kogukondadest läksid kaasa majanduskultuurilise lõimumise ja ühtlustamisega, muutusid seotuks kindlate ajalooliselt väljakujunenud territooriumitega ja töötasid välja oma reeglid ja tavad, siis lõpuks nad muutusidki rahvusteks (Smith, 1998). Seega on etnosümbolistide nägemuses rahvus seotud ühtse geograafilise, õigusliku ja majandusliku ruumiga ning ühise ajaloo- ja kultuuripõhise eneseteadvusega.

Etnosümbolistliku koolkonna tuntuimaks esindajaks võib pidada Smithi (2010), kelle arvates rahvused tulenevad etnilisusel põhinevatest kogukondadest ehk etnidest (*ethnies*), mis jagavadki neid ühiseid müüte oma esivanematest, sümboleid ja kollektiivseid mälestusi ning mis koos moodustavadki nende rahvusliku identiteedi alused (Smith, 2010). Võib öelda, et etnosümbolistid jäävad seega primordialistide ja modernistide vahepealsele seisukohale, nende meelest ei ole rahvus lihtsalt etniline grupp ega ka uusaja riikide konstrueeritud kogukond.

Modernistliku teooria vaatepunktist on rahvused ja rahvuslus ajaloolised nähtused, mis tekkisid tööstusajastu algusega ja on seotud riiklike institutsioonide tugevnemise ja kapitalismi arenguga (Gellner, 2019). Modernistliku lähenemise järgi just uusajal tekkinud rahvuslus „loob“ rahvused, mida enne agraarühiskondi ei eksisteerinud, mitte ei toimu rahvuse eneseteadvuse „ärkamine“ (Bosworth, 2011: 134). Teisisõnu rahvuslus kui ühiskondlik nähtus on esile kerkinud agraarühiskondade siirdest tööstusühiskonda.

Näiteks Gellner (2019) on selle koolkonna üks tuntumaid esindajaid, kelle hinnangul on rahvuse ja rahvusluse allikaks just modernism ehk uusaeg, sest kommunikatsioonitehnoloogiate ja majanduse areng soodustas suhtlust inimeste vahel, kes varem vahetult ei suhelnud ning selle tulemusel ühtlustus riigisisene kultuur, samal ajal erinevate riikide vahel jällegi kontrastid suurenesid (Gellner, 2019). Seega mingi riigi elanikud said lihtsustunud infovahetuse teel teadlikumaks enda kaasmaalastest ja nende ühisest

kultuurist ning identifitseerisid end rohkem selle suurema riigisisese kogukonnaga. Gellneri teooria toetajad ei välista, et etniline päritolu mängib rahvusluse tekkimisel rolli, samuti kultuur rahvuse lõplikul formeerumisel, aga üldiselt on rahvusluse side etnilise päritoluga vaid kokkusattumus (Gellner, 2019). Tekib küsimus, et kas rahvuse arenemine on nii-öelda juhuslik areng või ikkagi kellegi huvides juhitud või suunatud protsess. Modernistid väidavad, et rahvuslik kuuluvus on määratletud uusajal arenenud riigivormiga, mis soovib ühtselt kontrollida konkreetset territooriumi ja olemasolevad etnilised suhted vaadatakse üle, selleks et võimuvõitluses saaks neid kasutada uute riikide formeerimiseks (Gellner, 2019). Peab tõdema, et 19. sajandi alguse rahvuslike liikumiste võidukäik läheb ajaliselt tõepoolest kokku tööstusajastuaegse ühiskonna jõulise arenguga. Kuigi Gellneri hinnangul on moderniseerumine seotud üleüldise hariduse laienemisega ja keelelise ühtlustumisega, siis vaatamata moderniseerumise globaalsusele suutsid erinevate riikide kultuurieliidid edukalt säilitada oma keele ja kultuuri. (Gellner, 2019). Seega, kui riigivõim tugevnes, siis kultuur ja eluolu sõltus aina rohkem konkreetsest riigist, kus elati.

Anderson (2020) määratleb rahvust kui nii-öelda kujutletud või väljamõeldud kogukonda (*imagined communities*), kus ka väga väikese rahvuse liikmed elavad ettekujutusega teatavast kokkukuuluvusest, kuigi realselt ei puutu kokku suurema osaga oma rahvuskaaslastest (Anderson, 2020: 22). Andersoni arvates tekkis selline kujutus trükikapitalismi ja teadmiste levikuga seotud tegurite ning paljude erinevate juhuslike asjaolude koosmõjul (Anderson, 2020: 59-70). Teisisõnu ta küll nõustub, et rahvused on uusaja nähtused ja need on konstrueerunud, aga mitte niivõrd kunstlikult tekitatud vaid pigem loomulike asjaolude kokkulangemisel.

Modernistlik lähenemine kuulub suures pildis **konstruktivistlikku** koolkonda, mille järgi on rahvused sotsiaalselt konstrueeritud nähtused. Erinevus on suuremas osas selles, kuivõrd tugevalt nähakse rahvuse konstrueeritust. Näiteks Mätliku (1996) poolt välja toodud ideeajalooline lähenemine on palju konstruktivistlikum kui modernistlik käsitus, kuigi mõlemad on suures pildis konstruktivistlikud.

Kõige konstruktivistlikumaks saabki pidada Hobsbawmi (1990), kelle hinnangul seotakse ühtsustunde suurendamiseks teatud kogukond kunstlikult minevikuga, mis tähendab et rahvuste ajalood on suures osas välja mõeldud või põhinevad müütidel ja neis pole midagi loomulikku (Hobsbawm, 1990: 10).

Rahvusluse modernistliku lähenemise kesksed tunnused on ühtne haridussüsteem ja kultuur ning tsentraliseeritud riiklik poliitika. Rahvuslus kui nähtus eeldab poliitiliste ja rahvuslike elementide kooskõla. Modernistide ja konstruktivistide arvates on riigi poliitilisel ja kultuurilisel eliidil oma rahvuse kujundamisele suur mõju.

Saab öelda, et rahvuse konstruktivistlik-modernistlik ja primordialistlik käsitlus on üksteisele vastanduvad ja nii-öelda erinevatel poolustel ning nende vahele jääb etnosümbolistlik lähenemine. Kuigi etnosümbolistid ei eita tööstusajastu mõju rahvuste kujunemisele, siis kritiseeritakse moderniste, kes ignoreerivad etniliste kogukondade modernismieelset ajaloolist ja kultuurilist konteksti (Smith, 2010). Smith rõhutab etniliste gruppide sümbolistliku tasandi (kultuurilised sümbolid ja kollektiivne mälu) olulisust rahvusliku identiteedi kujunemisel ja püsimisel (Smith, 2010). Rahvused ei ole lihtsalt kaasaegsed konstruktsioonid, vaid ajaloolisel etnilisusel põhinev identiteet on osa rahvusetunnetusest. Smith seega ei nõustu Gellneri seisukohaga, et rahvuslus nii-öelda loob rahvused, mitte ei ärata neid.

Kui Gellneri hinnangul on rahvuslus modernismiaegne konstrueeritud poliitiline nähtus, Andersoni meelest küll konstrueerunud, aga mitte kunstlik vaid pigem loomulik, siis Hobsbawm oli jällegi veendunud, et rahvus on konkreetse ühiskonnagrupi huvides loodud väljamõeldis ja selles pole midagi loomulikku. Smithi meelest on rahvuslus ideoloogiline ja pigem ühtsest kultuuriruumist tulenev nähtus. Seega võib kokkuvõtlikult öelda, et rahvust, rahvusidentiteeti ja rahvuslust üheselt määratleda pole lihtne ja neil nähtustel on palju erinevaid kihte.

Rahvuse oluliseks osaks on selle liikmete enesetunnetus ja -teadvus ehk **rahvuslik identiteet**. Smith (2010) määratleb rahvuslikku identiteeti kui konkreetse rahvuskogukonna liikmete poolt ühise pärimuse ja kultuurielementidega samastumine, kusjuures toimub pidev sümbolite, väärtuste, müütide, mälestuste ja traditsioonide ümberhindamine ja taastootmine selle kogukonna poolt (Smith, 2010: 20). Seejuures on oluline vahekord kollektiivse ja individipõhise tunnetuse ja teiseks selle identiteedi püsivuse ja muutlikkuse vahel.

Brubaker ja Cooper (2000) väidavad, et identiteet kui selline ei ole niivõrd fikseeritud ja olemuslik kui muutlik ja konstrueeritud ning seda vormivad ajaloolised ja sotsiaalse konteksti tingimused (Brubaker ja Cooper, 2000: 11). See asetab ka nemad selgelt konstruktivistliku koolkonna teoreetikute hulka.

Lähtun eeldusest, et rahvuslik identiteet väljendub indiviidide teadvustamisena mingi konkreetse rahvuse liikmena, samas kollektiivse identiteedi ühe vormina ei ole see ikkagi täielikult püsiv ehk et see võib muutuda. Bauman (2000) asetab muutuva identiteedi niinimetatud voolava modernsuse (*liquid modernity*) nähtuste alla, kus inividid valivad endale sobiva identiteedi (sh rahvuse) või muudavad seda.

Rahvuse kontseptsioon on aja jooksul muutunud ja see on mõjutanud tänapäevaseid rahvusriike. Tänapäevane rahvusriik peaks idee järgi kehastama vaimset, kultuurilist, ajaloolist ja territoriaalset homogeensust ja valitsemismudelit, kus rahvuslikud huvid ja demokraatlikud alused on tagatud (Zvarych ja Kaleniuk, 2023). Reaalsuses on näha, et rahvuse, identiteedi ja rahvaste enesemääramisõigusega seotud väljakutsed mõjutavad rahvusriike ja nende rahvusloome protsesside dünaamikat. Alguses olid rahvused kultuurilis-keelelised kogukonnad, millel puudusid poliitilise valitsemise väljendused. Tööstusajastu tulekuga toimus pööre ja tekkisid rahvusriigid, kuid mitte niivõrd etniliste rahvusidentiteetide põhjal kui vanade režiimide ja uute poliitiliste ideaalide vastuolu tõttu (Storm, 2022). Rahvuslus täidab selle tühimiku, mille jättis agraarühiskondliku kultuuri ja feodalismi kadumine, seega legitimeerides areneva poliitilise ja majandusliku süsteemi (Gellner, 2019).

Saab öelda, et haridussüsteem, tööturg ja arenenud kommunikatsioonimehhanismid mängisid pöördelist rolli kultuuri ühtlustamisel, seega jällegi mõjutades rahvusluse arenemist.

1.1.2 Rahvusluse tüpologia

Üks mõjukaid rahvuste ja rahvusluse uurijaid Kohn on rahvuslused jaotanud tinglikult kaheks rivaalitsevaks vormiks – nii-öelda lääne (Suurbritannia, Prantsusmaa, USA) ja ida (Saksamaa, slaavlaste riigid) rahvusluseks, kus esimene põhineb poliitilistel ja majanduslikel muutustel ja teine pigem ühise kultuuri, keele ja ajaloo tunnetusel (Kohn, 1939: 1002). Esimene tüüp on kodanikupõhine, tuleneb valgustusajastu ja Prantsuse revolutsiooni ideedest, on seotud demokraatlike väärtuste ja üksikisiku vabadustega ning on pigem omane Lääne-Euroopa ja Põhja-Ameerika riikidele, teine aga on seotud keele, kultuuri ja etnilise päritoluga ning omane Lõuna-, Ida- ja Kesk-Euroopale.

Mõnede rahvuseuurijate arvates on Kohni lähenemine tänaseks päevaks liialt robustne oma lihtsustava jaotusega nii-öelda heaks lääne ja halvaks ida rahvusluseks (Bosworth, 2011: 134).

Võib tõesti nõustuda ja ilmselt mängib siin rolli, et Kohni 20. sajandi keskel välja kujunenud teooria arenes II maailmasõja eelses teljeriikide ja lääneliitlaste ideoloogilise vastasseisu kontekstis. Mõned kriitikud on esile toonud, et tänaseks päevaks näiteks isegi postkommunistlikud Euroopa riigid on suuremas osas läinud üle kodanikupõhisele vormile ja see on seotud pigem rahvusvahelise mõju ja siseriiklike demokraatlike arengutega kui geograafiliste teguritega (Kuzio, 2002). Samas võiks vastu väita, et vaatamata riikide ametlikule positsioonile võib ju etnilis-kultuurilist tüüpi rahvuslik identiteet ühiskonna mentaliteedis edasi elada. Seega mina sellist rahvusluse tüpoloogiat oma analüüsis osas kõrvale ei jäta. Kriitikale vaatamata on Kohni tüpoloogia siiani mõjukaks lähtekohaks rahvusluse teemalistes uurimustes (Bosworth, 2011: 111). Tinglikult saan poliitilis-kodanikurahvusluse ja etnilis-kultuurirahvusluse vorme arvestada ka Ukraina rahvuse konstrueerimise analüüsis, sest poliitilise diskursuse teel saab neid esile tõsta ja seega ühiskonna tunnetust kujundada.

1.1.3 Rahvuse konstrueerimine

Annan põgusa ülevaate rahvuse konstrueerimisest ehk rahvusloomest. Hobsbawm kui tuntud rahvusluse teoreetikutest üks kõige konstruktivistlikuma vaatepunkti esindaja, väidab, et rahvuste tekkimisele viis uusaja riigikorralduse levik ja rahvusluse edendajad on nii-öelda traditsioonide väljamõtledjad, kes oma huvidest lähtuvalt moonutavad vastavalt vajadusele ajalugu (Hobsbawm, 2022: 107-122). Ehk et teatud sotsiaalne grupp konstrueerib suures osas kunstlike ajaloonarratiivide põhjal rahvust.

Barthi (1969) klassikaline „meie-nemad“ piiride käsitus kontseptualiseerib etniliste-kultuuriliste gruppide ja etnilise identiteedi kujunemist kui pidevat piiride loomise protsessi (Barth, 1969). Barthi teooria kohaselt ei ole etniline identiteet mitte püsiv omadus, vaid pigem etnilise grupi piiride hoidmise ja muutmise dünaamiline kulg, et etnilised piirid ei ole keskendunud staatilistele kultuurilistele tunnustele vaid nende piiride tajumisele ja avaldumisele (Barth, 1969). Rahvusgrupi piirid saavad nihkuda, aga see piir ise “meie-” ja “nemad-grupi” (ka nii-öelda sisegrupp ja välisgrupp) vahel on alati olemas ning sellel piiril on subjektiivselt ja valikuliselt tajutavad tunnused (Barth 1969: 14). Põhimõtteliselt ütles ta sellega, et rahvuslik identiteet on muutuv ja konstrueeritav. Ka poliitikud saavad neid

subjektiivseid tunnuseid rõhutada, kui nad lähenevad oma diskursusele valikuliselt ning seega rahvuse konstrueerimist soovitavas suunas mõjutada (Barth 1969: 35).

Billig (1995), kes analüüsis poliitikute kõnesid retoorika seisukohast, võttis kasutusele mõisted “banaalne” (*banal*) ja “kuum” (*hot*) rahvuslus - kuum rahvuslus on seotud erilisemate sündmustega, mis toovad teadlikumalt ja rõhutatult esile rahvuslikkust ja on tihti iseloomulikud kriitilistele olukordadele, samas kui banaalne rahvuslus on seotud igapäevaste tegevuste, käitumistavadega ja harjumustega, mis samas alateadlikult võimendavad, kinnistavad ja taastoodavad rahvusluse ideoloogiat (Billig, 1995). Banaalse rahvusluse eesmärk on rahvusloome protsessi aktiivse faasi juba läbinud ja ennast kindlustanud rahvusriikidel rahvuslust taastoota (Billig, 1995: 6). Billig toob esile, et poliitiline diskursus on rahvuse igapäevase taastootmise puhul väga oluline, eriti praegusel internetiajastul (Billig, 1995: 96). Banaalse rahvusluse tootmine käib sealhulgas ka poliitilise kommunikatsiooni teel (Billig, 1995: 92).

Brubaker (1996), kes on põhjalikumalt uurinud postkommunistlike riikide (just Nõukogude Liidu ja Varssavi pakti ühenduse lagunemise järel tekkinud) rahvuse ülesehitamise protsesse, vaatleb rahvusi ja rahvuslust samuti konstruktivistlikust vaatepunktist ja tema hinnangul on rahvuse konstrueerimises kesksel kohal riik, mis viib seda läbi nii institutsionaalsel kui ka diskursiivsel tasandil (Brubaker, 1996). Institutsionaalsel tasandil näiteks erinevate poliitikatega, seadusandlusega, avaliku sektori regulatsioonidega ning diskursiivsel tasandil näiteks meedia ja massikommunikatsiooni kaudu, aga sealhulgas ka poliitikute kõnede abil. Diskursiivne tasandil teostab riik keele ja teksti abil sotsiaalseid funktsioone, samas peegeldades ka sotsiaalseid struktuure.

Brubakeri järgi on rahvust ülesehitava riigi kõrval teguriks ka rahvusvähemus koos oma etnilise kodumaaga ning neil kõigil on omad rahvuslikud taotlused, mis kokku moodustavad triaadilise ühenduse (*triadic nexus*) ja igäühe tegevus tekitab mõju teistes (Brubaker, 1996: 55). Vene rahvusvähemus Ukrainas (ja ka Eestis) on hea näide *triadic nexuse* mudelist. Näiteks selles kolmiksuhtes oleks Eesti kui rahvust ülesehitav riik, eestivenelased on rahvusvähemus oma etnilise ajaloolise kodumaaga ehk Venemaaga. Kristina Kallas uuris oma doktoritöös Eesti, Venemaa ja eestivenelaste triaadilist ühendust (ta nimetab seda dünaamiliseks kolmiksuhteks) ja toob välja, et praeguseks on just Venemaa peamiste etnopolitiiliste suhete katalüsaator, erinevalt Brubakeri nägemusest, kus peamiseks katalüsaatoriks olid uued postkommunistlikud rahvust ülesehitavad riigid, nagu nt Eesti ja Ukraina (Kallas, 2016). On

uuritud ka olukordi, kus selline kolmiksuhe toimib riigisiselt, näiteks teatud Leedu piirkondades, kus paikneb kontsentreeritult poolakate rahvusvähemus, kujundab jällegi lokaalne leedukate vähemus selles piirkonnas “meie-“ ja “nemad-gruppe” stereotüüpsemalt, kui seda teeb muu leedulaste enamus (Zeromskyte ja Wagner, 2016). Eesti puhul on samasugust olukorda uurinud Anastassia Tuuder (2022) oma magistritöös, kus tuleb esile, et Narvas enamuseks oleva vene vähemuse ja seal lokaalselt vähemuses olevate eestlaste vahel eksisteerib samalaadne suhete dünaamika.

Planeeritud rahvusloome (*nation-building*) on modernismiaja nähtus (Smith, 2010: 49), seega sobib modernistlik-konstruktivistlik lähenemine ka Ukraina rahvusloome protsessi analüüsiks. Võib öelda, et rahvusloome peaks ühendama riigi killustatud kogukonnad sidusaks koosluseks. Seega tuginen oma magistritöös rahvuse tekkimise modernistlikule lähenemisele, mis on oma olemuselt konstruktivistlik ehk et see eeldab, et rahvus on sotsiaalne konstruktsioon. Sotsiaalne konstruktsioon antud magistritöö kontekstis on nähtus, mille puhul rahvuse liikmetel tekib ettekujutus ühiskondlikust reaalsusest sotsio-kultuurilise praktika käigus. Näiteks Andersoni (2020) „kujutletud kogukonna“ kontseptsioon kirjeldab hästi rahvusesse kuulumise tunnetamist, mis ongi sotsiaalne konstruktsioon.

Kui Gellneri järgi soovib riigivõim ühtselt kontrollida oma territooriumi, mida tehakse ühtlustades riigisisest kultuuri ja ka keelt, siis seega saab võim rahvuslikku identiteeti kujundada. Ukraina president kui poolpresidentiaalse süsteemiga vabariigi pea omab piisavalt autoriteeti ja reaalselt võimu, et kujundada avalikku arvamust ja anda signaale, millist poliitikat riigis ellu viiakse. Rahvuse konstrueerimist saab läbi viia ühistele omadustele toetuva ühtsuse edendamise või erinevustele toetuva vastandamise kaudu (Wodak jt, 2009: 33). Seega võtan aluseks, et Ukraina presidendi sõnavõttud mõjutavad ühiskondlikke rõhusasetusi ja riigi rahvuspoliitikas ning seega on oluline osa võimupoolsest panusest rahvusloomesse.

Toetun oma magistritöös rahvuse konstruktivistlikule lähenemisele ja eeldusele, et rahvuslik identiteet saab muutuda, mida saab Barthi (1969) järgi võtta kui rahvusgrupi piire määravate tunnuste muutumist ehk piiri nihkumist olukorras kui alati eksisteerivad „meie“ ja „nemad“. Uurin presidendi kõnede põhjal Ukraina rahvuse diskursiivset konstrueerimist, seda ka Brubakeri (1996) dünaamilise kolmiksuhte kontekstis ning struktureerides tuvastatavad diskursused Barthi teooria järgi „meie-nemad“ kategooriatesse, mis eeldab rahvusgrupi piiride esiletoomist kõnede esitaja poolt.

1.1.4 Rahvust ülesehitav riik

Põgusalt käsitlen Brubakeri rahvust ülesehitava riigi (*nationalizing state*) kontseptsiooni.

Nagu paljude teiste riikide puhul, siis ka Ukraina puhul on tema rahvusloome protsessi mõjutanud geograafiline ja geopoliitiline asukoht, läbielatud ajaloolised sündmused ja varasemad iseseisvuspüüdlused. Kindlasti on pöördeliseks momendiks olnud Nõukogude Liidu lagunemine. Tõenäoliselt on ka Venemaa agressioon süvendanud ajaloolise mälu rolli rahvusidentiteedi kujundamisel ja tugevdanud ukrainlaste ühtsustunnet. Ka eelnevate sajandite vastupanuliikumine, aga samuti iseseisvusjärgsed nii-nimetatud 2004. aasta oranž revolutsioon (*Помаранчева революція*) ja 2014. aasta väärrikuse revolutsioon (*Революція гідності*) on aluseks Ukraina rahvusloomele (Balushok ja Taran, 2023: 640). Ka Brubaker (1996) toob esile, et Ukraina puhul on tugev rahvusliku vabadusvõitluse märtrikujund, mis on oluline rahvuslike muutide loomisel ja seega rahvusidentiteedi kujundamisel. Kuigi Ukrainas on ka mitmeid teisi etnilis-kultuurilisi gruppe (nt hutsuulid, krimmitatarlased jne), on suur mõju kasakakultuuril. Ka Balushok ja Taran (2023) väidavad, et ukrainlaste kasakapäritolu on aluseks Ukraina identiteedile ja eripärasusele ning on tugevdanud rahvuslikku uhkust ja vastupanu välisele domineerimisele. Kuna kasakatel õnnestus juba 17. sajandi keskel luua kasakate Hetmanaat, mida Ukraina ajaloonarratiivi järgi peetakse ka esimeseks uusaja Ukraina riigiks, kus oli teatud militaarsel demokraatial põhinev valitsemisvorm ja isegi konstitutsioon, siis tihti võrdsustavad selle narratiivi järgijad ukrainlasi hetmanaadi kasakatega ning igal juhul on see üks olulisemaid Ukraina identiteedimarkereid (Pääbo, 2011).

Just postkommunistlike riikide puhul on Brubakeri (1996) hinnangul rahvusloome protsessid pooleli ja selliseid riike nimetab ta rahvust ülesehitavateks riikideks (*nationalizing states*). Teiste sõnadega selliste riikide eliitide eesmärgiks on jõuda rahvusriigini aga see projekt on nii-öelda töös.

Brubaker toob välja selliste rahvust ülesehitavatele riikidele omased kindlad tunnused – olemas peab olema etnilis-kultuuriline tuumikrahvus, sel tuumikrahvusel on õigus seda riiki nii-öelda omada, sel tuumikrahvusel on vajadus suurema tunnustuse järgi, mis oleks õigustatud varasema rõhutuse tõttu, on vajadus rahvusliku arengustrateegia järgi, ning toimub selle strateegia elementide rakendamine riiklike ja ka mitteriiklike struktuuride poolt (Brubaker, 1996).

Mõned uurijad on välja toonud rahvuslust ülesehitava riigi kontseptsioon tegelikult ei erine väga palju rahvusloome protsessidest läänemaailmas alates uusaja algusest (Kuzio, 2001). Ehk et postkommunistlikes riikides toimubki rahvusloome vastavalt oma piirkonna kontekstile.

Saab tõdeda, et iseseisvumisjärgse Ukraina puhul on need tunnused suuremal või vähemal määral olemas, sama võib öelda ka Eesti või teiste Balti riikide kohta. Oma uurimistöega soovin tuvastada, kuidas sellised rahvusloome elemendid peegelduvad võimupoelses retoorikas ehk mismoodi näiteks Ukraina presidendi sõnavõttudes need esile tulevad.

1.2 Keelekasutuse, religiooni ja rahvustunnetuse arengud Ukrainas

Selles alapeatükis vaatlen lühidalt Ukraina keelekasutuse ja rahvustunnetuse arenguid 1990. aastatest kuni 2022. aastani. Väga põgusalt käsitlen religiooni ja veidi täpsemalt õigeusuga seotud viimase kümnendi arenguid Ukrainas 2025. aastani. Andmed (Lisa 3, joonis 1) venelaste osakaalust Ukraina rahvastikus on aastate 1926 – 2001 kohta. Põgusalt käsitlen neid arenguid rahvaloenduste andmete põhjal, et anda kontekst rahvusloome arengutele praeguses Ukrainas. Suurema osa antud alapeatüki materjalist koostas Tartu ülikooli kaasaja ühiskonna protsesside õppeaine käigus (Uibos, 2023).

Kui uurida Ukraina elanikkonna rahvuslikku ja keelelist jaotust just vene rahvusest ja venekeelse elanikkonna osakaalu põhjal, siis on näha kuidas on see ajas muutunud ja mis trendid esile tulevad. Kasutan ametlikke andmeid Ukraina rahvaloendustest (Всеукраїнський..., 2001), Ukraina Teaduste Akadeemia Sotsioloogia Instituudi andmeid (Panina, 2005), samuti Kiievi Rahvusvahelise Sotsioloogia Instituudi poolt 2022. aasta detsembris ja samuti 2017. aastal läbi viidud kogu Ukrainat hõlmavate sotsioloogiliste uuringute ametlikke andmeid (Dim, 2023). Oluline on lisada, et viimaste aastate andmed on kogutud Ukraina kontrolli alla oleval territooriumil ja olukorda ei saa jätkuvalt adekvaatselt hinnata Venemaa poolt okupeeritud alade kohta.

Venemaa on järjepidevalt levitanud infot, et ukraina keelt kasutavad ainult marginaalsed radikaalsed rahvuslased ning vene keel ja kultuur on ohus, sest „Ukraina režiim“ ei luba seda kasutada (Pakhomenko ja Tryma, 2016). Ka eesti teadurite läbi viidud uuringust „*Russian Information Campaign against the Ukrainian State and Defence Forces*“ selgus, et läbi

valeinfo levitamise ja mõjutustegevusega massimeedias loodi negatiivne kuvand, rõhutades stereotüüpe ja ettekujutusi ohust vene identiteedile (Sazonov jt, 2016).

Ukrainas läbi viidud rahvaloenduste (Всеукраїнський..., 2001) andmete (Lisa 3, joonis 1) põhjal saab öelda, et end venelasena identifitseerivate elanike osakaal Ukrainas on sajandi jooksul kuni Nõukogude Liidu lagunemiseni sujuvalt tõusnud. Ukrainlaste osakaalu vähenemisele võis mõju avaldada industrialiseerimine (mis suurendas venelaste sisserännet), aga ka nõukogude võimu poolt põhjustatud näljahädad 1921-1923, 1932-1933 (Holodomor) ja 1946-1947, mida eriti just Holodomori puhul Ukraina ajaloonarratiivis vaadeldakse kui eesmärgipärast ukrainlaste kui rahvuse hävitamist ehk genotsiidi (Pääbo, 2011).

Alates iseseisvumisest on see jälle hakanud langema ning viimase rahvaloenduse (2001) andmetel oli venelasi Ukrainas ca 17 %. Selle languse põhjuseid on mitmeid, üheks nendest on näiteks Nõukogude Liidu aegse immigratsiooni (töölenuamine Vene NSV-st ja muudest vabariikidest) peatumine, nagu see juhtus ka teistes liiduvabariikides ja sealhulgas Eestis.

Kui vaadata ukraina ja vene keele kasutust iseseisvumisjärgses Ukrainas, siis saab öelda, et vene keelt emakeelena rääkivate inimeste osakaal ületas igal juhul etniliste venelaste protsendi (Panina, 2005). Ehk et pea sama palju, kui oli Ukrainas venelasi, oli ka inimesi, kes identifitseerisid end ukrainlaste või muude vähemusrahvustena, aga nende emakeeleks oli ikkagi vene keel (Lisa 3, joonis 2). Igapäevaselt ja koduses suhtluses (pereringis) valdavalt vene keelt kasutavate Ukraina elanike osakaal oli samuti üsna suur ning võis näidata suuremas osas etniliste ukrainlaste või muu emakeelega elanike poolt vene keele domineerivat mõju (Lisa 3, joonis 3). Ehk et tõenäoliselt paljudel juhtudel ei peetud enda ukraina etnilist päritolu oluliseks vaid pigem oldi Ukrainas domineerinud vene kultuuriruumi tõttu ennast sidunud vene identiteediga.

Ukraina oli 1990. ja 2000. aastatel riik, kus enamik elanikke tunnistas end ukrainlasteks. Selleaegsete uuringute järgi umbes kuni viiendik tunnistas end etniliseks venelaseks, pea kolmandik rääkisid vene keelt emakeelena ning lisaks veel pea kolmandik kasutas seda igapäevases suhtluses. Osalt tänu sellele ja ka ajaloolisele ning kultuurilisele lähedusele olid paljud ukraina elanikud ka Venemaa inforuumis. Venemaa kasutas seda osavalt ära ja tekitas suures osas kunstliku probleemi ohust vene keelele ja identiteedile ning see on olnud Vene-Ukraina konfliktis üheks olulisemaks temaks, mis põhines hirmul ja ähvardustel kultuurilisest genotsiidist venekeelse elanikkonna vastu (Pakhomenko ja Tryma, 2016).

Viimaste aastate jooksul ja eriti alates sõja algusest 24. veebruaril 2022, on ukraina keele kui riigikeele kasutamine Ukrainas suurenenud (Dim, 2023). Kiievi Rahvusvahelise Sotsioloogia Instituudi (*Київський міжнародний інститут соціології* e KMIS) detsembris 2022. aastal läbi viidud uuringu andmete (Lisa 3, joonis 4) järgi räägib Ukraina elanikest ukraina keelt alati või valdavalt 58%, vene keelt alati või valdavalt 15% ja mõlemat keelt võrdselt 24%, 2017. aastal olid need näitajad vastavalt 49%, 26% ja 25%. 2022. aasta uuringu andmete põhjal räägib 62% vastajatest kodus oma pere liikmetega alati või enamasti ukraina keelt, 15% teeb seda vene keeles ning 2017. aastal oli see vastavalt 51% ja 25% (Lisa 3, joonis 5). Kuna 2022. aasta uuring viidi läbi juba pärast Venemaa täiemahulise agressiooni algust, siis on tunda sõja mõju keelekasutuse arengutele. Ühelt poolt pani Venemaa agressioon paljusid ukrainlasi tõenäoliselt tundma vastumeelsust vene keele kasutamisele ja suuremat soovi kasutada ukraina keelt, samas ca 20% Ukraina territooriumist jäi Venemaa okupatsiooni alla, Ukrainas oli sõjaseisukord ning osa Ukraina kontrollitavaid piirkondi olid aktiivse lahingutegevuse alla ehk et igalt poolt uuringute jaoks adekvaatset infot ei pruukinud saada.

Siiski saab öelda, et ajad, mil miljonid ukrainlased nii-öelda koduseinte vahelt lahkudes läksid üle vene keelele, on möödas ning et venestamise (nii tsaariaegse kui ka nõukogudeaegse) katastroofiliste tagajärgede ületamisel on toimunud murrang. Võib arvata, et see murrang määrab kogu keelepoliitika suuna tulevikuks.

Ka religioonil on ukrainlaste rahvustunnetusele mõju. Suurem osa ukrainlastest on õigeusklikud. Õigeusk on olnud oluline ukrainlaste identiteedimarker, seda eriti just Poola võimu aegadel (Pääbo, 2011:138). Lisaks õigeusklikele on Ukraina ajaloos oluline koht ka Ukraina kreeka-katoliku (uniaatide) ning moslemite ja juutide kogukondadel. Kuni 2018. aastani, kui asutati Ukraina kanooniline ja autokefaalne Konstantinoopoli patriarhaadile alluv õigeusu kirik nimetusega Ukraina Õigeusu Kirik (*ПЦУ - Православна церква України*), oli kanoonilises mõttes ainsaks legitiimseks õigeusu kirikuks Ukrainas Moskva Patriarhaadile alluv Ukraina Õigeusu Kirik (*УПЦ - Українська православна церква*) (*Слово і Діло*, 2020). 2019. aastal läbi viidud uuringu tulemuste järgi oli üle kahe kolmandiku Ukraina elanikest õigeusklikud, kellest omakorda ca 44% pidas end Ukraina Õigeusu Kiriku toetajateks, ca 15% pidas end Moskva Patriarhaadi Ukraina Õigeusu Kiriku toetajateks ja ca 38% kirikuorganisatsioonidega mitteseotud õigeusklikeks (RISU, 2019). Uuring muidugi ei kajasta tol hetkel Venemaa poolt okupeeritud alade elanikke. Alates 2024. aasta augustist on Ukrainas seadusega keelatud Venemaaga seotud religioossed organisatsioonid ning Moskvale alluv kirik sai 9 kuud aega, et muuta oma alluvust (Protz, 2024). Seega on õigeusk patriarhaatide osas

seis mõneti sarnane Eesti õigeusklike oukorraga, kus eksisteerivad nii Eesti Apostlik-Õigeusu Kirik (Konstantinoopoli Patriarhaadi alluvuses) ja Moskva Patriarhaadi alluvuses olev Eesti Kristlik Õigeusu Kirik (EKÕK) ning 2025. aasta seisuga soovivad Eesti võimud EKÕK sidemete katkestamist Moskva Patriarhaadiga. Võib arvata, et täiemahulise agressiooni mõju Ukrainas avaldub ka õigeusu kahe patriarhaadi toetuse muutustes ning ennast tugevamalt ukrainlaste rahvusliku identiteediga siduvad inimesed on altimad liikuma üle Konstantinoopoli alluvuses oleva kiriku alla.

Vaadelda saab ka rahvusidentiteediga seotud arenguid (Lisa 3, joonis 6). Kui vastajatel paluti öelda, millise rahvusega nad end seostavad, siis 95% märkis ukraina rahvust, alla 2% - venelase, 1% - nii ukraina kui ka vene ning veel 2% - mõne muu. Samas 2017. aastal nimetas end ukrainlasteks 88%, venelasteks 7%, kaerahvuseliseks (vene-ukraina) 3% ning mõneks muuks 2%. Selle põhjal saab öelda, et vähesed Ukraina elanikud peavad end eranditult venelasteks, kuigi paljud peavad vene keelt oma emakeeleks. Paljud kasutavad oma igapäevaelus vene keelt. Teised ühendavad oma keele- ja kultuuripraktikates ukraina ja vene elemente. Taolise keelepraktika näitena võib välja tuua suržiku ehk ukraina-vene segakeele, kus sellise sotsiaalse murde või kõnepruugi puhul kasutatakse valdavalt ukraina grammatikaga keeles suuremal või vähemal määral vene keele elemente, nt sõnavara. Kuigi Ukraina rahvuslik ideoloogia propageerib normatiivse ukraina keele kasutamist (Bernsand, 2001), siis suržik on üsna populaarne Ida- ja Lõuna-Ukraina maapiirkondades, samuti on see kasutusel Ukrainaga piirnevates Venemaa regioonides.

Nende andmete põhjal otsustades ei saa öelda et Ukraina oleks suure venelastest rahvusvähemusega riik, sest Ukraina rahvuslik identiteeditunnetus on elanikkonnast valdavalt osal. Nende vastajate osakaal, kes tunnistavad oma rahvust ukrainlaseks, on viimaste aastate jooksul pidevalt kasvanud. Vastavalt väheneb ka end venelasteks tunnistajate osakaal. Toimuvad nii etniliste venelaste kui segaidentiteediga inimeste rahvusliku identiteeditunnetuse protsessid ukrainlaseks saamise suunas. Kuna etniline taust ise ei saa olla väga muutuv (vähemalt kui konkreetsel inimesel ei ilmne näiteks uued faktid etnilise päritolu kohta vms), siis viitab see nihe etnilise identiteedi vähemale esiletõstmisele võrreldes kodanikupõhise rahvusliku seotusega. Selle põhjal saab öelda, et toimub ukraina identiteedi tähenduse nihkumine etnilis-rahvuslikult poliitilis-rahvuslikule, seda just Ida-Lääne teljelises (etniline vs poliitiline) vaatepunkti järgi.

Ukraina rahvuse arenguid uuriv poliitikateadlane Kulõk (2023) nendib, et tungides Ukrainasse eeldas Vene Föderatsioon, et Ukraina venelased ja venekeelsed elanikud tervitavad neid või vähemalt hoiavad neutraalsust ning see ootus põhines ettekujutusel Ukrainast kui paljurahvuselisest riigist, millel on sügavad lõhed erinevate rahvusrühmade, eriti ukrainlaste ja venelaste vahel. Sõda aga näitas, et see eeldus osutus valeks ja enamik erisuguse etnilise taustaga Ukraina kodanikke ühinesid, et seista vastu Venemaa sõjalisele agressioonile kas lahinguväljal või toetades kaitsetegevust muul viisil (Kulõk, 2023). Kuigi ukraina identiteet on tõusnud esikohale, ei tajuta seda enam konkreetse etnilise rühma, vaid kogu elanikkonda hõlmava rahvusliku identiteedina. Võib arvata, et jällegi Ida-Lääne rahvuspõhises vaatepunktis etnorahvuslik tegur ei mängi enam riigi poliitilises protsessis nii olulist rolli, kui poliitilisrahvuslik tegur. Tõenäoliselt toimuvad muutused rahvuse määratlemisel paljuski vastavalt sellele, kuidas inimesed tajuvad, kogevad või otsustavad väljendada oma identiteeti ja etnilist kuuluvust. Kuna nende rahvuste keeled ja kultuurid on niivõrd lähedased või inimesed omavad mõlema etnilise grupi päritolu, siis piisab paljudel juhtudel enese rahvuse ümbermääratlemisest vaid mõningatest poliitilistest faktoritest ja see ei nõua ajaliselt isegi põlvkondade vahetust.

Tõenäoliselt toimub sõja jooksul ukraina rahvusliku identiteedi üsna jõuline ülesehitamine. Praegusel hetkel on isegi raske spekuloida, milline saab olema keeleline olukord Ukrainas pärast sõda. Ilmselge on ukraina keele kasutuse hüppeline tõus.

Ukraina venelaste ja venekeelsete elanike lõimumist Ukraina poolt kontrollitud aladel on soodustanud tõenäoliselt Venemaa poolt läbi viidud 2014. aastal alanud sõjategevus ja ilmselgelt ka 2022. aastal alanud täiemahuline agressioon. Võib oletada, et end ukrainlasena tunnetama hakanud vene päritolu inimeste jaoks on ukraina identiteedil eeskätt kodanikupõhine tähendus. Inimesed on hakanud eelistama kodaniku- või hoiakukriteeriume etnokultuurilistele kriteeriumidele.

Kui vaadelda neid arenguid rahvuse konstruktivistlikust seisukohast ja toetudes Barthi (1969) „meie-nemad“ piiride teooriale, võib hinnata, et Ukraina nõukogudeliidujärgne rahvusloome on olnud enam-vähem pidev „meie-nemad“ piiri tugevdamine ja liigutamine ukrainlaste ja venelaste vahel rõhudes just tunnustele, mis neid venelastest eristavad. Sellisteks tunnusteks võivad olla keel, kultuur, religioon, poliitiline maailmavaade, kohati ka etniline päritolu jne.

Ukraina rahvusloome protsessi uurimiseks presidendi kõnede põhjal on vaja välja selgitada, milliseid rahvusgrupi piiritunnuseid president välja toob ja seega kuidas need konstrueerivad ukrainlaste rahvust.

2. PROBLEEMIPÜSTITUS, UURIMISMEETOD JA VALIM

Selles peatükis esitan oma magistr töö eesmärgi ja uurimisküsimused, kirjeldan uurimuse metoodikat ning analüüsi aluseks oleva valimi moodustamist.

Tõenäoliselt on ukrainlaste rahvusloome sõja kontekstis hoogustunud, sest ühised ajaloolised juured ja etniline-kultuuriline lähedus venelaste ja ukrainlaste vahel on sõja tõttu seda lähedust muutnud ja vastasseis paneb tõenäoliselt paljusid ukrainlasi otsima venelastest erinevat identiteeditunnetust, seda nii ajaloo kui tänapäevase reaalsuse põhjal.

Juba enne sõda oli Ukraina rahvuslik identiteet väga mitmekihiline ja erinevalt mõistetav ning ka identiteeditunnetuse põhinevate piiride tunnetus oli pidevas muutuses. Selline rahvusloome protsess vajab uurimist ja seda saaks teha analüüsides Ukraina poliitise eliidi diskursust.

Uuritava teema muudab aktuaalseks käimasolev sõda, sest sõja taustaks ja osaliselt ka põhjuseks on rahvus- ja identiteeditunnetusest erinev arusaam ja tajumine nii Ukraina kui ka Venemaa ühiskonna poolt. Võib eeldada, et see sõda kiirendab ja tugevdab oluliselt ukrainlaste rahvusloome arengut.

2.1 Uurimuse eesmärk ja uurimisküsimused

Lähtun oma magistr töö teoreetilises osas välja toodud konstruktivistlikust vaatepunktist, et rahvuslik identiteet on muutuv ja sotsiaalselt konstrueeritud ning selle üheks konstrueerimise vahendiks on riigi presidendi sõnavõtted.

Magistr töö eesmärgiks on välja selgitada, kuidas on toimunud Ukraina rahvuse konstrueerimine president Zelenski sõnavõttudes sõja kontekstis ehk 2022 algusest kuni 2025 alguseni. Seda nähtust analüüsin uurides, kuidas president poliitilise eliidi esindajana oma sõnavõttude abil seda teeb. Analüüsiga soovin välja selgitada, milline on konstruktsioon rahvusest kui kaasa-arvavast kuni välja-arvavani ning poliitilisest etnilisest. Eelduseks on, et rahvuse konstrueerimine ehk rahvusloome on kollektiivse identiteedi taastootmise protsess, mis toetub poliitilise eliidi rahvuslikke piire loovatele tunnustele rõhutamisele.

Seega, Ukraina presidendi sõnavõttude analüüsimisega soovin saada vastuseid järgmistele uurimisküsimustele:

1. Kuidas ja milliste elementide abil on Ukraina presidendi sõnavõttudes konstrueeritud „meie-grupp“?
2. Kuidas on Ukraina presidendi sõnavõttudes konstrueeritud „nemad-grupp“ ja missugused elemendid moodustavad eristuse aluseks olevad piirid?
3. Kas ja kuidas on muutunud rahvuse konstrueerimine Ukraina presidendi sõnavõttudes ajavahemikul veebruar 2022-veebruar 2025?

2.2 Meetod

Kasutan oma magistritöö probleemi analüüsiks diskursusanalüüsi, kuna selle meetodi ühiskondlik-poliitiline lähenemine on sotsiaalkonstruktivistlik.

Fairclough (1992) vaatab diskursust kui keelekasutust sotsiaalse praktikana ehk et selle abil toodetakse sotsiaalseid suhteid, institutsioone ja identiteete ning van Dijk määratleb diskursust kui teksti kontekstist (van Dijk 2005, viidatud Kalmus, 2015 kaudu). Antud magistritöö kontekstis saab diskursust võtta kui keelekasutust kontekstis. Van Dijk (2001) järgi on diskursusanalüüs üldisemalt nii ühiskondlik kui ka poliitiline kognitiivne analüüs, mis keskendub diskursuse rollile ühiskonna lokaalsete ja globaalsete struktuurielementide koosmõjus (van Dijk 2001, viidatud Wodak ja Meyer, 2001: 118-119 kaudu).

Wodak (2001) toob esile, et riigi poliitilisel eliidi sõnavõttude abil saab diskursust suunata ja kontrollida, seega seda juhtida ning seeläbi avalikku arvamust kujundada (Wodak, 2001, viidatud Wodak ja Meyer, 2001: 66-80 kaudu). Võtan aluseks, et presidendi sõnavõttudel on oluline roll diskursuste juhtimisel ja seega rahvuse konstrueerimisel.

Diskursusanalüüsi keskse variandina kasutan kriitilist diskursusanalüüsi, kuna see on sobiv ühiskondlike, poliitiliste ja kultuuriliste fenomenide uurimiseks. Kriitiline diskursusanalüüs ehk KDA vaatab ühiskondlikke probleeme kui institutsionaliseeritud, püüab leida ühiskondlikku muutust assümmeetriliste võimuhete kaudu (Fairclough, 1992). KDA võimaldab aru saada, kuidas konstrueeritakse ühiskondlikku reaalsust, kuidas see peegeldab ühiskondlike hierarhiaid ja suhteid, samuti võimudünaamikat ja ideoloogiaid ning kuidas neid võimudünaamikaid luuakse ja taastoodetakse (Jørgensen ja Phillips, 2002). Seega kui diskursusanalüüs uurib, kuidas kõneleja kasutab keelt tähenduste ja identiteedi

konstrueerimiseks, siis KDA puhul on selle juures rõhk võimu kasutamisel ja võimusuhte dünaamikal.

Diskursusanalüüsi strateegiana kasutan diskursuste eristamist. Selle puhul on võimalus välja tuua diskursuste piirjooni, mis konstrueerivad sotsiaalseid suhteid, identiteete ja teadmisi (Kalmus, 2015). Jagan analüüsiprotsessi Fairclough (1992) skeemi järgi kolmeks nii, et teen läbi teksti (sõnavõtude) kirjeldava analüüsi, seejärel tõlgendamise ehk protsesside analüüsi ning lõpuks seletamise osa ehk sotsiaalse analüüsi. Rõhk on sõnavõtude tähendusel ja kontekstil. Arvestama peab seejuures, et uurijapoolne materjali mõistmine, tõlgendamine ja seletamine on paljuski subjektiivsed. Kõnede esitaja perspektiivi on oluline mõista, aga ka see on osalt subjektiivne. Kõnede keele mõistmine on diskursusanalüüsis oluline, magistritöö autorina valdan kuulamise ja mõistmise tasemel täielikult vene keelt ja rahuldavalt ukraina keelt.

2.3 Analüüsi käik

Analüüsi käigus on eesmärk tuvastada kategooriad, mille alusel erinevaid rahvust konstrueerivaid diskursuseid piiritleda.

Esimese analüüsietapi ajal otsin läbikuulatud, transkribeeritud ja tõlgitud kõnedest (valimit kirjeldan allpool) rahvuse konstrueerimise seisukohalt tähenduslikke väärtusi (kogemuslik, väljenduslik ja suhteväärtus). Kogemuslik väärtus on seotud kõnede sisu ning minu poolt edastavate teadmiste ja uskumustega ning viitab minu kogemusele maailmast, suhteväärtus peegeldab sotsiaalseid suhteid diskursuses osalejate vahel, väljenduslik väärtus aga viitab minu hinnangutele kõnedes käsitletud nähtuste kohta (Fairclough 1989, viidatud Kalmus, 2015 kaudu). Esimese etapi materjali ehk osade tsitaatide esiletoomine ja kirjeldamine moodustab osa teisest, tõlgendavast etapist.

Teise analüüsietapis tõlgendan rahvuse konstrueerimist käsitlevaid sõnavõtte ehk toimub kõne ja diskursiivse praktika seoste analüüs. Selle etapi ajal jagan kõnedest tuvastatud elemendid Barthelemy teooria alusel „meie-nemad“ kategooriatesse, vastavalt sellele, millist gruppi Zelenski kõne mingi element käsitleb. „Meie-grupi“ kategoorias jagan sõnavõtude elemendid erinevatesse alamkategooriatesse, vastavalt selles domineerivale diskursusele. Analüüsi käigus eristuvad diskursused ka „meie-grupi“ konstrueerimisel grupiväliste ja -siseste tunnuste alusel.

„Nende-grupi“ kategooria jagasin negatiivsete ja positiivsete „nemade“ alamkategooriatesse. Samas sõnavõtus võib olla elemente mitmest rahvust konstrueerivast diskursusest, nii samade kategooriate („meie“ või „nemad“) ja alamkategooriate kui ka erinevate alla kuuluvaid. Erinevate diskursuste eristamiseks püüan mõista, millised probleemid või kontseptsioonid on kõnedes rahvuse seisukohalt rõhutatud, mis teemad on oluliseks tehtud. Vaja on ka aru saada, mis teemad on taustaks, mida on meelega vähendatud, mida tuuakse esile tugevamana, mida nõrgemana, kes on kõnede sihtgrupp. Toon välja ka muutused, mida täheldan valitud ajavahemikul konkreetsete diskursuste piires ning tõlgendan neid tulemuste peatükis.

Kolmandas etapis seletan seoseid sotsio-kultuuriliste ja diskursiivsete praktikate vahel. Eesmärgiks on mõista diskursuste ideoloogilisi ja poliitilisi mõjusid, kuidas need taastoodavad või muudavad sotsiaalseid suhteid ja struktuure. Ehk et milliseid muutusi tahetakse sisse viia ja mida saab öelda ühiskonna kohta. Näiteks, kui mingeid eelarvamusi tuuakse esile ehk mingeid stereotüüpe tugevdatakse, siis mis on selle järelmid ühiskonnas.

Tõlgendamise etapi analüütilised järeldused tulevad suures osas esile tulemuste peatükis. Seletamise etapi analüütilised järeldused tulevad valdavalt esile järelduste peatükis.

Sarnast analüüsiskeemi on kasutanud ka Jaanus Hallik oma lõputöös (Hallik, 2007).

2.4 Valim

Uurin president Zelenski olulisemaid kõnesid ja sõnavõtte, mis seostuvad Ukraina rahvusloomega ja on tehtud otseselt või kaudselt täiemahulise agressiooni kontekstis. Kõnede all mõtlen antud magistritöö kontekstis pikemaid ettevalmistatud sõnavõtte. Need kõned ja sõnavõttud on seotud ukrainlaste kui rahvuse või Ukraina kodanikkonna konsolideerimisega (nt ka erinevad Ukraina rahvusvähemused ja religioossed grupid).

Valimi moodustavad seega Ukraina presidendi sõnavõttud riigi olulisematel tähtpäevade ja sündmuste puhul (sh riigipühad, religioossed pühad, mälestuspäevad). Valimisse võtsin sõnavõttud, mille sihtgrupiks on peamiselt ukrainlased ja Ukraina kodanikud.

Kokku on valimis 26 sõnavõttu. Need sõnavõttud on saadaval Ukraina presidendi kantselei kodulehel ja samuti selle ametlikul Youtube'i kanalil. Need on valdavalt ukrainakeelsed ja enamasti ka inglisekeelsete subtiitritega. Analüüsi ei ole kaasatud artikleid ja intervjuusid.

Esimese analüüsietapi osana kuulan läbi ajavahemiku 02.2022 kuni 02.2025 jooksul tehtud olulisemad president Zelenski kõned ja sõnavõttud ning tuvastan need, kus on rahvusele, rahvuslikule identiteedile või kodakondsusele viitavaid elemente. Seejärel transkribeerin ja tõlgin valimisse võetud kõned tervikuna. Enamusel kõnede videotest on olemas ukrainakeelne transkriptsioon, vahel ka vene- või ingliskeelne, siiski tuleb kõned üle kuulata ja vastavust kontrollida. Kuna ukraina keelest saan rahuldaval tasemel aru, vene ja inglise keelt valdan vabalt, siis on see tehtav. Magistritöö analüüsiosas kajastan tsitaatidena rahvuse konstrueerimise seisukohalt relevantseid löike. Lisas 2 on toodud näide sellisest valikust ja analüüsiosas kasutamisest.

3. ANALÜÜSI TULEMUSED

Selles peatükis esitlen analüüsi tulemusi ehk Ukraina rahvuse konstrueerimist presidendi sõnavõttudes erinevate diskursuste abil. Toetusin Barthi „meie-nemad“ piiride loomise teooriale, mille järgi sellel piiril on subjektiivselt ja valikuliselt tajutavad tunnused ning poliitikud saavad oma diskursuses subjektiivseid tunnuseid (teemasid) rõhutada ning seega rahvuse konstrueerimist oluliselt mõjutada.

Tulemuste petüki esimeses osas keskendun „meie-grupi“ elementidele, teises osas „nemad-grupi“ elementidele ja kolmandas osas vaatlen minu poolt uurimiseks valitud ajavahemikul toimunud muutusi rahvuse konstrueerimise diskursuses.

Lisas 2 on kirjeldatud, mis loogika järgi on analüüsis olevad tsitaadid tähistatud.

3.1 „Meie-grupi“ konstrueerimine

Alapeatükis analüüsin, kuidas ja milliste elementide abil on Ukraina presidendi sõnavõttudes konstrueeritud „meie-grupp“: kes on presidendi kõnedes konstrueeritud kui „meie“? Kui palju on „meie-grupi“ puhul tegemist kodakondsusest, religioonist, etnilisusest tuleneva või mõne muu kuuluvusega?

Analüüsi käigus eristusid „meie-grupi“ konstrueerimisel grupiväliste ja grupisiseste tunnustega diskursused. Grupivälised tunnused on sellised, mille puhul „meie-grupp“ seostab end „nemade“ ehk välisgrupi omadustega. Need omadused on tavaliselt positiivsed. Grupisiseseid tunnused on „meie-grupile“ kuuluvad ehk antud juhul ukrainlastele omased.

Grupiväliste tunnuste alusel erines selgemalt järgnev diskursus, mida Zelenski kõnedes esines palju:

- Ukraina rahvuse kuulumine lääne tsivilisatsiooni, selle identifitseerimine läänelike väärtuste ja Euroopa kultuuriga

See diskursus on seotud ka vastandumisega „nende-grupile“ ehk antud juhul Venemaa ja sellega seonduvaga.

Grupisiseste tunnuste alusel eristusid selgemalt järgnevad diskursused:

- Ukraina rahva ühtsus
- Ukraina rahva võidukus, jõud ja tugevus
- Ukraina eriline ajalugu
- Ukraina õnnelik tulevik
- Ukraina rahva ohustatus ja toodud ohvrid

Zelenski kõnedes esines kõige rohkem „Ukraina rahva ühtsuse“ ning „võidukuse, jõu ja tugevuse“ diskursust.

Peatüki järgnevatel alajaotustel toon välja need erinevad diskursused.

3.1.1 „Meie-grupi“ konstrueerimine grupiväliste tunnustega

Ukraina identifitseerimine Lääne tsivilisatsiooni, läänelike väärtuste ja Euroopa kultuuriga

„Meie-grupi“ konstrueerimisel grupiväliste tunnustega esinesid ukrainlaste samastumised elementidega, nagu demokraatlik ja tsiviliseeritud maailm, euroopalikud ja läänelikud väärtused, kristlikud väärtused.

Euroopalike, läänelike ja kristlike väärtuste all võib mõista Huntingtoni (2016) kirjeldatud lääne tsivilisatsiooni väärtusi ehk vabadust ja võrdsust, inimväärikust ja inimõigusi, õigusriiki ja võimude lahusust, mis koos moodustavad aluse üksikisiku vabadusel põhinevale, demokraatlikule riigikorrale. Ka demokraatliku, õigusriikliku, pluralismi jaatava riigikorralduse puhul on selle taustaks kristlik mõju nii võimude lahususe, inimväärikuse kui vabaduse väärtustamises. Demokraatliku ja tsiviliseeritud maailma all mõstab Zelenski tõenäoliselt riike, kes neid väärtusi jagavad. Neid väärtusi vastandab Zelenski Venemaa poolt sõja käigus näidatud barbaarsusele Ukraina okupeeritud aladel, ksenofoobiale, ebademokraatlik valitsemisviisile, vabaduse puudumisele, sisuliselt totalitaarsuse suunas liikuv Putini diktatuur austamisel.

Huvitav on see, et uuringute alusel on Ukraina elanike väärtused nii-öelda traditsionaalsuse ja sotsiaalse väljendusvabaduse telgedel üsna lähedased nii Venemaa ja Valgevene elanike

väärtustele (The Inglehart-Welzel..., 2023). Seega Zelenski peab oma kõnedes nende mõistete kasutamise ja väärtuste rõhutamise all tõenäoliselt silmas rahvuslikku identiteeti selle idealistlikus variandis.

Näiteks oma 2022. aasta pöördumises ukrainlaste poole paar tundi pärast täiemahulise sissetungi algust 24. veebruaril identifitseerib Zelenski Ukrainat demokraatliku maailma, seega läänelike väärtustega. Ta tahab selle kõnega öelda, et ka ukrainlaste rahvus on osa lääne tsivilisatsioonist, Euroopa kultuurist ning austab neid väärtusi:

„Täna alustas Venemaa sissetungi Ukrainasse. Putin on alustanud Ukrainaga sõda kogu demokraatliku maailma vastu. /.../ Koos peame päästma Ukraina, päästma demokraatliku maailma ja me teeme seda. Au Ukrainale!“ (2a)

2022. aasta kõnega II maailmasõjas natsismi üle võidu ja rahu saavutamise mälestuspäeva puhul 8. mail viitab Zelenski sellele, et Ukraina tähistab natsismivastase võidu päevana pigem 8. maid, nagu mujal läänemaailmas, mitte 9. maid, nagu Venemaal. Ukrainlased andsid panuse natsismi alistamisse ja jagavad seda võidurõõmu kogu tsiviliseeritud maailmaga ehk antud juhul nii-öelda läänega. Seega on nad osa lääne tsivilisatsioonist:

„Igal aastal, 8. mail, austame koos kogu tsiviliseeritud maailmaga kõigi nende mälestust, kes kaitsesid maailma natsismi eest II maailmasõja ajal. /.../ Me tähistame Ukraina rahva saavutust ja nende panust Hitleri-vastase koalitsiooni võidus.“ (4a)

2023. aasta 8. mail peetud kõnes rõhutab ta just seda kuupäeva natsismi üle võidu tähistamise päevana (nagu mujalgi läänes), kus ta määratleb Ukrainat Euroopa ja natsismivastase maailma rahvaste hulka kuuluvana:

„Erinevad rahvad seisid ühtses liidus Hitleri-vastase koalitsiooni osana vastu kurjusele. Euroopa, Ameerika, Aasia, Austraalia, Aafrika rahvad. Igaühel on oma ajalugu selles sõjas, kuid ühine võidulugu just 8. mail. /.../ Mitte tungida meie suveräänsuse kallale ja mitte seada kahtluse alla meie õigust valida oma rahvuslik tee, mis ei nimeta Ukrainat kunagi väljamõeldud või kunstlikuks riigiks ning mis annab meile oma relvad, et saaksime kaitsta iseennast ja oma Euroopat. Aastaid tagasi loodi Euroopa päeva tähistamise traditsioon, et tähistada Euroopas saavutatud rahu ja ühtsust.“ (13e)

Veel toob ta välja, et ukrainlased võitlevad vaba maailma ja Euroopa tuleviku eest ning et 9. mail tähistavad nad Euroopa päeva. Ehk et see pole enam võidupüha, nagu vanasti.

„Koos nendega oleme alati osa vabast Euroopast, mis ei alistu kurjusele, ja koos kogu vaba Euroopaga tähistame 9. mail Ukrainas Euroopa päeva – ühendatud Euroopat, mille keskmes peaks olema ja saab olema rahu – Euroopat, mille osa on Ukraina, on alati olnud, ja saab olema.“ (13f)

2023. aasta Ukraina riikluse päeva kõnes rõhutab Ukraina riigi euroopalikkust ja kristlikke väärtusi. Ukraina riikluse päev on riigipüha, millega tähistatakse Kiievi-Vene ristimist, kuna see päev on Kiievi suurvürsti Vladimiri mälestuspäev, kes suri 15. juuli 1051. aastal. Tema valitsemisajal ja initsiatiivil toimuski Kiievi-Vene ristimine. Kusjuures kuni 2023. aastani pidas Zelenski selle päeva kõne 28. juulil ehk Juliuse kalendri järgi ja järgmisel 2024. aastal juba 15. juulil seoses Ukraina Õigeusu Kiriku üleminekuga Gregoriuse kalendrile:

„See on valik olla ühtne maailmaga. See on valik olla osaline maailma ajaloos, omada õigust oma rahvuslikule ajaloole Ukrainas. /.../ Meie riik, Ukraina riik seisab vankumatult, meie ajaloo keskpunkt, Euroopa õigeusu keskus, kristlikud väärtused, inimlikud väärtused siin Kiievis. Meie maa nõlvadel võidavad väärtused alati, kurjus kaotab alati, nii jääb see alati olema, me võidame kindlasti.“ (14c)

2024. aasta uusaastakõnes toob Zelenski välja, et Ukraina on osa Euroopast, sest on vaid aja küsimus, millal ta EL täisliikmeks saab:

„Sellist riiki nad tahavad näha Euroopa perekonnas ja see kinnitab otsust alustada Ukrainaga EL-iga ühinemise läbirääkimisi /.../ ja sellel protsessil on kindlasti loogiline lõpp - täisliikmelisus tugevas Euroopas, tugevas Lissabonist kuni Luhanskini, ja see on tõeliselt ajalooline võit kogu Ukrainale.“ (17e)

Täiemahulise sissetungi kolmanda aastapäeva puhul 2025. aastal ühildab Zelenski Ukraina saatuse ja julgeoleku Euroopa omaga, samastades euroopaliku eluviisi välise „meie-grupi“ tunnusega:

„Seetõttu peab Ukraina olema läbirääkimiste laua taga koos Euroopaga. Venemaa strateegiline sihtmärk on Euroopa, euroopalik eluviis ja seetõttu ei saa tema julgeolekut ja

Euroopa saatust määrata ilma Euroopata. Ukraina ja Euroopa koos Ameerikaga peame olema läbirääkimiste laua taga Venemaa vastas.“ (26e)

Lääne tsivilisatsiooni, läänelike väärtuste ja Euroopa kultuuriga samastumise diskursuse abil konstrueerib Zelenski rahvust selliselt, et ukrainlased väärtustaksid tugevamalt demokraatlikku riigikorda, vabadust, inimväärikust, inimõigusi, õigusriiki ja samas vastandudes venemaalaste ühiskonna väärtustele, mis neid läänelikke ei jaga või lausa vihkavad.

3.1.2 „Meie-grupi“ konstrueerimine grupisiseste tunnustega

Ukraina rahva ühtsus

„Meie-grupi“ konstrueerimisel grupisiseste tunnustega esines ukrainlaste ühtsuse rõhutamine. Nendeks elementideks olid kodanikupõhine rahvuse tunnetamine, patriootlikkus, vabaduseiha, ühtsus nii Ukrainas kui ka välismaal viibivate ukrainlastega, Venemaa poolt okupeeritud aladele jäänud kodanikega, Ukraina erinevate regioonide elanike vahel, erinevate põlvkondade vahel ja samuti relvajõudude ja neid toetava ühiskonna ühtsus.

23. veebruaril pöördus Ukraina president oma kõnes ka Vene Föderatsiooni kodanike poole, milles samas oli ka ukrainlaste kui rahvuse konstrueerimise elemente. Selle kõnega püüab Zelenski konstrueerida kuvandit ukrainlastest kui ühtsetest patriootlikest Ukraina kodanikest, olenemata nende etnilisest päritolust:

„Ma tahan pöörduda kõigi Venemaa kodanike poole, mitte kui Ukraina president, vaid kui Ukraina kodanik...teile öeldakse, et see sõjaleek toob Ukraina rahvale vabanemise, kuid Ukraina rahvas on vaba, ta mäletab oma minevikku ja ehitab oma tulevikku, ta ehitab seda, ta ei hävita.“ (1a)

President Zelenski esitleb ukrainlasi, kui ühtset ja vaprat rahvast, kes on teadlik oma minevikust ja tulevikust ning on rahuarmastav:

„Me teame kindlalt, et me ei vaja sõda, ei külma, kuuma ega hübriidset. Aga kui teie väed meid ründavad, kui nad üritavad meilt ära võtta meie riigi, vabaduse, elu, lapsed, siis me kaitseme ennast, me mitte ei ründa, vaid kaitseme end rünnakuga, ja te saate näha meie nägusid, mitte selga, vaid meie nägusid.“ (1b)

24. veebruaril 2022 kui Zelenski tegi pöördumise ukrainlaste poole paar tundi pärast täiemahulise sissetungi algust, siis ta rõhutas ühtsust nii Ukrainas kui ka välismaal viibivate ukrainlastega:

„Pöördun kõigi praegu välismaal viibivate ukrainlaste poole. Vajame ka teie tuge. Te olete võimas jõud. Te olete ühtne jõud ja olete seda juba mitu korda tõestanud. Me vajame teid praegu väga.“ (2c)

24. augustil 2022 Ukraina iseseisvuspäeva kõnes viitab Zelenski sellele, et kõik Ukraina elanikud, ka need kes on jäänud Venemaa poolt okupeeritud aladele, on osa Ukraina rahvusest:

„Me ei kauple oma maa ja inimestega, meie jaoks on Ukraina kogu Ukraina, kõik 25 regiooni, ilma igasugu järeleandmistele või kompromissideta, me ei tea selliseid sõnu, need hävitati 24. veebruaril.“ (7a)

24. detsembril 2022 oma jõulupüha puhul peetud kõnes toob Zelenski esile ukrainlastest põgenikud välismaal ja sisepõgenikud, et ka nemad on osa ühtsest Ukraina rahvusest, nad saavad toetust oma kaasmaalastelt, nende peale mõeldakse ja neid peetakse osaks kogukonnast:

„Kallid Ukraina inimesed, me kohtume rasketes oludes - keegi nägi esimest tähte taevas tuhandete kilomeetrite pikkusel rindel, keegi maanteel Ukraina-Poola piirilt Hersoni või Zaporizžjasse, keegi teiste inimeste kodudes Taga-Karpaatias, Bukoviinas, Lvivis, Frankivskis ja paljudes teistes piirkondades, oma kaasmaalaste juures, kes andsid peavarju teistele ukrainlastele, keegi kuuleb Šedriki teises keeles Varssavis, Berliinis, Londonis, New Yorgis, Torontos ja paljudes teistes linnades ja riikides, keegi aga võtab jõule vastu vangistuses.“ (8a)

2023. aasta uusaastakõnes näiteks toob president välja kõigi, ka noorte ja laste panuse, samuti võrdleb Zelenski ukrainlasi ühtse kokkuhoidva perekonnaga:

„Igaüks meist on võitleja. Igaüks meist on rinne. Igaüks meist on kaitse alus. Me võitleme ühe meeskonnana. Terve riik. Kõik meie piirkonnad. Ma imetlen teid kõiki ja tahan tänada iga Ukraina võitmatut piirkonda. /.../ Me kõik oleme üks perekond, üks Ukraina.“ (9a)

Oma 2023. aasta kõnes „Murdumatuse aasta“ täiemahulise agressiooni aastapäeva puhul võrdleb Zelenski rahvast armeega ja meeskonnaga, kus igaühe panus on oluline:

„Meist on saanud üks suur armee. Meist on saanud meeskond, kus keegi leiab, keegi pakib, keegi toob, kõik annetavad.“ (10a)

Alates 2023. aastast hakkas Zelenski pidulikudel tasemel äramärkima ja rõhutama krimmitatarlaste ja üldse moslemikogukonna panust võitlusesse Ukraina eest. Näiteks pidas ta aprillis 2023 koos Ukraina moslemitest sõduritega oma esimese iftari – õhtusöögi, mida peetakse moslemite püha kuu ramadani ajal. Presidendi sõnul sai sellest ametlikul tasandil traditsioon, mis näitab, et Ukraina väärtustab iga kogukonda. Sel puhul tegi ta ka lühikese sõnavõtu:

„Täna me asutame Ukraina jaoks uue traditsiooni – iftari tähistamise. Seda just ametlikul tasemel, koos meie sõjaväelaste, meie kangelaste, meie moslemistest sõduritega, koos meie krimmitatarlaste Medžlisi ja kogu Ukraina moslemikogukonna esindajatega. Olgu püha ramadan teie jaoks särav! Andku iftar lohutust kogu maailma moslemitele, ükskõik kus nad hetkel asuvad!“ (11a)

Oma 2023. aasta ülestõusmispühade puhul kõnes kasutab Zelenski ukrainlaste kui ühise kodu ja eesmärgiga perekonna metafoori:

„Me oleme üks suur ukrainlaste perekond, meil on üks suur kodu, Ukraina, meil on üks suur eesmärk, võit ka kõigile neile, kes enam meiega ei ole.“ (12a)

8. mai kõnes seoses II maailmasõjas hukkunute mälestuspäevaga toob Zelenski välja, et alates 2023. aastast tähistab Ukraina rahvas võitu natsismi üle ühtselt 8. mail ning 9. mail enam „võidupüha“ ei tähistata. Selle sõnumiga soovib Zelenski eemalduda Nõukogude liidu ja Venemaa pärandist ning samuti luua Ukrainas sees ühtne ametlik ja pidulik II maailmasõja võidu tähistamine:

„Just 8. mail 1945 jõustus Wehrmachi tingimusteta alistumise akt, just 8. mail austab maailm kõigi nende mälestust, kelle elu sõda võttis. See on lihtne ajalugu ilma ideoloogiliste lisanditeta ja see on meie rahva, meie kogu vaba maailma liitlaste ajalugu. Täna tagastame selle oma riigile, täna esitan Ukraina Ülemraadale seaduseelnõu ettepanekuga kuulutada 8. mai natsismi mälestus- ja võidupäevaks II maailmasõjas aastatel 1939–1945. /.../ Allkirjastasin vastava käskkirja, millega alates homsest, 9. maist, austame igal aastal oma ajaloolist ühtsust, kõigi eurooplaste ühtsust, kes hävitasid natsismi ja alistasid rašismi. See on Euroopa päev.“ (13a)

2023. aasta Ukraina iseseisvuspäeva puhul peetud kõnes toob ta esile, et kõik Ukraina inimesed, kes vähegi ja laiapindses mõttes panustavad Ukraina riigi kaitsmisesse, on olulised:

„Kui me tähistame Ukraina iseseisvust, võib igati end tunda selle osana, igati võib endalt küsida, kus sa oled Ukraina iseseisvuses, mida sa iseseisvusele lisasid ja kuidas sa iseseisvusele kaasa aitasid.“ (15a)

Oma jõulukõne 2023. aastal rõhutab Zelenski, et sellest aastast tähistavad ukrainlased ühtselt jõulusid seoses ametliku üleminekuga gregooriuse kalendri. Seega ametlikult Ukraina enam juuliuse kalendri järgi ehk 7. jaanuaril jõule ei tähistata:

„Kus iganes me täna jõule tähistame, kõik ukrainlased koos, me tähistame jõule koos ühel kuupäeval kui üks suur pere, üks rahvas, üks ühtne riik. Ja täna on meie ühine palve, rahva jõud, tugevam kui kunagi varem. Täna ühendab see miljoneid hääli, rohkem kui kunagi varem, ja kõlab täna ilma kahe nädala pikkuse ajavaheta ning kõlab koos Euroopa ja maailmaga.“ (16a)

2024. aasta uusaastakõne rõhutab Zelenski, et nii ukrainlased välismaal, kes tulid tagasi, ka need riigis sees „vabal“ territooriumil, aga ka okupeeritud aladel, on „meie-grupp“. Oluline on, et nad usuvad iseseisvasse Ukrainasse:

„Ukrainlased naasevad koju ja need on inimeste lood, poiste ja tüdrukute lood, kes ei saanud kodus olla ja läksid rindele, ja need, kes ei saanud enam kodust kaugel välismaal viibida ja naasid, mõistes ja öeldes endale - mind on vaja. Mind on siin vaja. Ma vajan võitu. Ma vajan Ukrainat. /.../ See on Ukraina, sest ukrainlased on koos tugevamad, seega on aeg koos olla. Ja see on aeg, mida kõik need ukrainlased, kes praegu ajutiselt okupeeritud aladel viibivad, ootavad. Kõik, kes pole Ukrainat endas kaotanud, pole lasknud oma pead ja südant okupeerida. Kõik, kes kaitsevad Ukrainat oma lastes, kaitsevad meie lippu. Ma usun Ukraina tagasitulekusse.“ (17a)

Oma 2024. aasta pöördumises Ukraina moslemikogukonna poole ramadani ajal rõhutab Zelenski et Ukraina moslemitest elanikud, kuuluvad „meie-gruppi“.

„Mul on väga hea meel, et oleme täna siin samas koosseisus, ühtsus on alati oluline, ühtsus on veelgi olulisem, kui elu varjutavad sõda ja kurjuse löögid. Alates 11. märtsist sel aastal algas ramadan kõigile ukrainlastele, Ukraina moslemikogukonnale. /.../ Soovime ausat rahu kõigile

inimestele, kelle kodud on sõjas hävinud. Soovime õiglust meie riigile. Jumal toetagu sel ramadani ajal meid kõiki, meie rahvast, meie riiki ja olgu meie ühtsus muutumatu. Helget ramadani teile! (19a)

Oma kõnes Ukraina riikluse päeva puhul 2024. aastal toob president esile, et ukrainlaste ühtsuses peitub nende võime kõikidele sõja raskustele vastu seista:

„Maailm nägi tuhandeid fotosid ja videoid sellest, mis juhtus ja kuidas ukrainlased ühinesid.“ (22a)

Ukraina iseseisvuspäeva kõnes 2024. aastal toob Zelenski esile ka välismaalased, kes panustavad Ukraina kaitseks, et ka nemad on võivad soovi korral saada kodakondsuse, seega need, kes kaitsevad Ukraina riiki, nad on oodatud „meie-gruppi“:

„Koos meiega võitlevad ka välismaalastest kangelased, kes kaitsevad Ukrainat rindel ja väärivad Ukraina austust ning meie kodakondsust.“ (23a)

2024. aasta jõulukõne toob Zelenski uuesti esile ühtse jõulude tähistamise aja varasema mõlema kalendri (Juliuse ja Gregoriuse) järgi tähistamise. Samuti märgib ta ära, et ka põgenikud välismaal ja okupeeritud alade ukrainameelsed elanikud on ühtne ukrainlaste „meie-grupp“:

„Meie suur Ukraina perekond ei saa seda tähistada täiel rinnal, nii kuidas me tahaksime. Kahjuks meist osad ei saa olla kodus. Kahjuks meist osadel pole kodu. Kahjuks osad meist pole meiega. /.../ Kõik, keda Venemaa okupeeris, kõik, keda ta sundis lahkuma oma kodust, neile pole see kerge, aga nad pole Ukrainat iseendas kaotanud ja seetõttu ei kaota Ukraina neid kunagi ja seetõttu, kus iganes me täna oleme, te olete meiega. /.../ Me tähistame jõule juba teist aastat kõik samal kuupäeval, kui üks suur pere. Üks riik teist korda uues ajaloos. Jõulud ühendavad kõiki ukrainlasi. Me oleme täna õlg õla kõrval. Me ei eksi ära ei füüsiliselt ega vaimselt.“ (24a)

Oma uusaastakõnes 2025. aastal rõhutab president Zelenski ukrainlaste „meie-gruppi“ kui Ukraina kodanikke:

„Soovin seda meile kõigile nii Ukraina presidendi kui ka Ukraina kodanikuna.“ (25a)

Rahvuse ühtsuse diskursusega konstrueerib Zelenski oma kõnedes ukrainlaste ühtekuuluvust nii jagatud väärtuste ja uskumuste kaudu, kui ka rõhudes ühiskondliku jööjaotusega ühisele tegevusele ühise eesmärgi nimel. Moscovici (2022) on analüüsinud Durkheimi ideid kollektiivse teadvuse mõjust indiviididele ja sotsiaalsetest struktuuridest, mis on ühtekuuluvuse aluseks. Ühiskondlik ühtekuuluvus tuleneb mehaanilisest (sarnasused, jagatud väärtused ja uskumused) ja orgaanilisest (tööjaotusest ja sellel põhinevast sõltuvusest) solidaarsusest (Moscovici, 2022). Selline ühtekuuluvuse kultiveerimine seega konsolideerib ühiskonda ja on oluline nii Ukraina iseseisvuse kaitsmisel sõja ajal kui ka hiljem.

Ukraina rahva võidukus, jõud ja tugevus

„Meie-grupi“ konstrueerimisel grupisiseste tunnustega esines ka ukrainlaste võidukuse, jõu ja tugevuse rõhutamine. Nendeks elementideks olid ühtne vaimujõud, kõrge moraal, headuse ja õigluste jõud, konkreetselt natsismi alistamine II maailmasõjas ja rahvuslik uhkus selle üle, võidukus ja vastupidavus Venemaa vastases sõjas ning rahvuslik uhkus selle üle.

President Zelenski kõnes 24. aprillil 2022 ülestõusmispühade puhul on välja toodud ukrainlaste kui rahvuse vaimu tugevus, mis viib võidule kõigist raskustest hoolimata. Kõnes välja toodud väljendil „pimedad tunnid“ on ka selge paralleel II maailmasõjas lääneliitlaste jaoks kõige keerulisemale ajale 1940. aastal, mida tihti väljendatakse fraasiga „pime tund“ (*the darkest hour*) ja omistatakse Winston Churchillile. Seega on siin ka kaudne ukrainlaste võitluse samastamine demokraatlike jõudude võitlusele natsismi kurjuse vastu:

„Täna usume me kõik Ukraina uude võitu. Ja me kõik oleme kindlad, et ükski hord ega kuri vaim meid ei hävita. Me ületame need pimedad tunnid. /.../ Võib lammutada hoone müüri, aga ei saa hävitada vundamenti, millel püsib meie vaim. Meie sõdalaste vaim. Kogu riigi vaim.“
(3a)

08. mail 2022 oma kõnes II maailmasõjas natsismi üle võidu ja rahu saavutamise mälestuspäeva puhul toob Zelenski esile, et ukrainlased rahvusena oli natsismi alistajate poolel, olid võidukad ja nad on ka täna nii-öelda õigel poolel ja seega võidukad:

„Me saame kõigest üle, me teame seda kindlalt, sest meie sõjavägi ja kogu meie rahvas on nende inimeste järglased, kes natsismi alistasid. See tähendab, et me võidame taas! Ja jälle saabub rahu.“ (4a)

Järgmisel päeval ehk 09. mail 2022 peetud kõnes II maailmasõjas võidu saavutamise päeva puhul rõhutab ta jällegi, et ukrainlased olid kindlasti natsivastases koalitsioonis ja olid võidukad, on selle üle uhked, seega see on osa nende rahvuslikust uhkusest:

„Täna tähistame võidupäeva natsismi üle ja ma ei anna seda kellelegi ära. Mitte killukestki meie ajaloost. Me oleme uhked oma esivanemate üle, kes koos teiste rahvastega Hitleri-vastase koalitsiooni osana alistasiid natsismi.“ (5a)

28. juulil 2022 Ukraina riikluse päeva puhul peetud kõnes rõhub ta nii-öelda au- või tänuvõlale, mida praegune ukrainlaste põlvkond peab tundma endiste põlvkondade ees nende vabadusvõitluse eest:

„Ukraina eest võitlemist saab kirjeldada ühe lausega - me olime ja oleme, sest meie riigil olid uskumatud pojad ja tütreid, kes seisid selle eest. Meie sõdalased kaitsevad Ukrainat oma esivanemate nimel, tundes nende ees vastutust, ja me tunneme nende toetust kõigi põlvkondade võitlejatelt iseseisva Ukraina eest, meie võitlejad kaitsevad Ukrainat maal, merel, õhus.“ (6a)

24. augustil 2022 Ukraina iseseisvuspäeva kõnes on Zelenski välja toonud, et tänu oma vaprusele ja võidukusele on ukrainlased rahvusena heas mõttes kuulsust kogunud, nüüd on nii-öelda uhke olla ukrainlane, seda just Euroopa Liidu jaoks, mille liikmeks Ukraina pürgib:

„24. veebruaril meile öeldi, et meil pole võimalust, 24. augustil me ütleme – Head iseseisvuspäeva, Ukraina, selle 6 kuuga me muutsime ajalugu, me muutsime maailma, me ise muutusime. /.../ Kogu maailm sai teada, kes tegelikult on ukrainlased, ja mis tegelikult on Ukraina, enam keegi ütle meie kohta, see on kuskil seal Venemaa kõrval. /.../. Maailma ajalooõpikutes saab olema peatükk – kui Ukraina ühendas maailma, kui demokraatiale kasvasid jälle hambad, kui türannia sai vastuse keeles, mida ta mõistab kõige paremini. Ukraina äratas Euroopa ja Euroopa mõistab kahtlusteta, et Ukraina on tulevane Euroopa Liidu liige.“ (7b)

Veel rõhutab ta selles kõnes, et oma tegudega ja võidukusega on ukrainlased tõestanud, et väärivad iseseisva riigi ja rahvana eksisteerimist. Zelenski tugevdab siin oma kõnes ukrainlaste ühtekuuluvust nii jagatud väärtuste ja uskumuste kaudu, kui ka rõhudes jööjaotusega ühisele tegevusele ühise eesmärgi nimel:

„Kallis rahvas, sel päeval me alati austasime oma vabadusvõitlejaid, pidasime seda päeva kõige suuremaks tähtpäevaks ja sini-kollast lippu pühaks, aetasime käe südamele lauldes hümmi, uhkelt öeldes „Au Ukrainale – kangelastele au!“, 24. veebruaril me pidime tõestama neid sõnu tegudega, sel päeval oli faktiliselt teine Ukraina-ülene referendum, millel me vastasime iseseisvusele Jah, ja see ei toimunud valimiskastide juures, vaid meie hingedes ja südametunnistuses, minnes mitte valmisjaoskonda, vaid sõjakomissariaati või oma töökohale ja tehes kõike kogu jõuga ühise eesmärgi nimel.“ (7c)

24. detsembril 2022 peetud jõulukõnes toob Zelenski esile, et vastupidavusele ja tegudega tõestatud tugevuse aluseks on vaimutugevus ehk kõrge moraal ja usk enda võimetesse:

„Selles lahingus on meil üks võimas ja tõhus relv - meie vaimu ja teadvuse mõõk. Meil on usk omaenda jõusse.“ (8b)

Veel rõhutab ta et ukrainlased on muutunud paljudele rahvustele eeskujuks ja inspiratsiooniks tänu oma vaprusel:

„Ukrainlased üllatavad, ukrainlased saavad aplause, ukrainlased inspireerivad.“ (9c)

Täiemahulise agressiooni aastapäeva puhul tuletab ta jällegi meelde, et ukrainlased on tugevamad, kartmatud, murdumatud:

„Me oleme tugevad. Me oleme kõigeks valmis. Me alistame kõik. Sest me oleme Ukraina!“ (10b)

2023. aastal Ukraina riikluse päeva puhul toob Zelenski esile „meie-grupi“ alistamatuse ning vajaduse selle grupiga seotud riiklust kaitsta ja töötada selle nimel:

„Riiklust on raske kaitsta, aga kõige raskem on seda taastada. Riiklus pole kunagi iseenesestmõistetav, vaid alati igapäevase teenistuse ja töö tulemus Ukraina nimel.“ (14a)

Ukraina iseseisvuspäeva puhul 2023. aastal toob Zelenski välja, et „meie grupp“ on murdumatu, temaga on tõde:

„Vene pimedus ei saanud meid murda. Meie riik, meie vabadus, meie iseseisvus nii valguses kui ka pimeduses olid meiega, tõde ja maailm kuulis Ukrainat.“ (15b)

Oma 2023. aasta jõulukõnes võrdleb president Zelenski Ukraina sõdureid võitjatena valguse ja headuse poolel, see tähendab, et „meie-grupi“ tunnusteks on õigel poolel olek ja usk võitu:

„Valguse sõdalased, Ukraina kaitseinglid, kes tõestavad meile iga päev, et headus võidutseb, valgus võidutseb ja et meil peab olema vankumatu vaim, vankumatu usk.“ (16b)

2024. aasta uusaastakõnes toob Zelenski välja „meie-grupi“ tunnusena läbi raskuste tugevamaks muutumise, lisaks sisuliselt nimetab gruppi kuuluvateks Ukraina kodanikud ja samastab neid ukrainlastega:

„Igaüks meist leiab sel aastal midagi ühist kõigi ukrainlaste jaoks. Aasta peamine tulemus on see, et Ukraina on muutunud tugevamaks. Ukrainlased on muutunud tugevamaks. /.../ Olen uhke igatühe, iga Ukraina kodaniku üle.“ (17b)

Oma pöördumises moslemikogukonna poole 2024. aasta ramadani puhul rõhutab Zelenski Ukraina moslemitest sõdurite vaprust ja nende tugevat kuulumist „meie-gruppi“:

„Esiteks tahan ära märkida moslemitest sõdureid, kõiki, kes on osa Ukraina kaitse- ja julgeolekujõududest, kaitsevad meie riiki, kaitsevad meie vabadust. Täna iga meie sõdurit nende vapruste eest, kõiki, kes toovad meie maa, kogu meie maa, meie Krimmi vabastamist lähemale.“ (19b)

Ukrainlaste võidukuse, jõu ja tugevuse diskursuse abil tugevdab Zelenski rahvusliku uhkuse tunnet Ukraina ühiskonnas ning võib see neis Ukraina kodanikes, kes ei ole ennast varem ukrainlasena tunnetanud, tekitada soovi olla osa ukrainlastest kui ühiskonnast ja kui rahvusest.

Ukraina eriline ajalugu

„Meie-grupi“ konstrueerimisel grupisiseste tunnustega oli ka ukrainlaste erilise ajaloo rõhutamine. Nendeks elementideks olid Kiievi-Vene kultuuriline pärand, Ida-Euroopa kristluse levik, edukad sõjalised võidud mongoli-tatari väe ja natside vastu.

Zelenski toob esile võidukaid sündmusi ajaloost, kus ukrainlased on antud juhul samastatud edukate Kiievi-Vene sõdalastega, vene sissetungijad mongoli-tatari hordi ja natsidega. Mongoli-tatari valitsemisviisi on palju võrreldud Venemaa omaga, eriti Ukraina narratiivides. Kuigi nii Venemaa kui Ukraina peavad oma eelkäijaks Kiievi-Vene riiki, siis Vene impeeriumi

eelkäija Moskva suurvürstiriik võttis tõesti eeskujuks mongolite tsentraliseeritud valitsemise stiili, kus on oluliseks tugev võimukeskus ja väga ühtne rahvas, samas kui Ukrainat on mõjutanud Poola-Leedu traditsioonid (Pääbo, 2011: 278). Kindlasti on Ukraina valitsemisviisile jälje jätnud ka kasakate riigi anarhiline valitsemise stiil.

On teada, et ka Venemaa pretendeerib Kiievi-Vene ajaloolis-kultuurilisele pärandile ning selles osas on venelaste ja ukrainlaste vaatepunkt ajaloole risti vastupidine. Näiteks 2022. aasta ülestõusmispühade kõnes toob ta välja ukrainlaste „esiisade“ saavutused varasemas ajaloos:

„Sellel pühäl lahinguväljal, kus Kiievi-Vene armee alistas petšeneegid, siin katedraalis, mida ei hävitanud ei hordi sissetung ega natside okupatsioon.“ (3b)

Ka 28. juuli 2022 kõnes Ukraina riikluse päeva puhul lisas Zelenski Ukraina riikluse pärinemisele Kiievi-Venest ka kristluse seose, rõhutades fakti, et Kiievi suurvürst Vladimir Suur võttis 988. aastal Konstantinoopoli patriarhaadilt vastu õigeusu ning seega tegi sellest Kiievi-Vene riigiusu, mis tõesti aitas tugevalt kaasa kristluse (just õigeusu) levikule Ida-Euroopas

„Võimsa riigi võimas rahvas, kes on sellel maal elanud iidsetest aegadest, keda on iidsetest aegadest korduvalt püütud orjastada ja hävitada ning kes iidsetest aegadest peale ei lubanud kellelgi seda teha ja ei lase mitte kunagi. Riik, kus algas Ida-Euroopa kristluse ajalugu, kui 1034 aastat tagasi ristis selle võimas Kiievi vürst Vladimir. Riik, milles algas võitmatuse ajalugu, mida nüüd imetleb kogu Euroopa ja kogu maailm. See on meie riik, see on Ukraina. Selle loomise ajalugu ulatub tuhandete aastate taha, kuid alles sel aastal tähistame esimest korda Ukraina riikluse päeva. /.../ Ukraina pealinn, Kiievi-Vene ainus õiguspärane pärija, meie maa valitsejate pärandi ja saavutuste õigusjärglane.“ (6b)

Ka 2023. aasta 8. mail peetud II maailmasõjas hukkunute mälestuspäeva kõnes toob Zelenski esile ukrainlaste suure panuse natsismi vastases võidus:

„Me ei unusta kunagi Ukraina rahva panust natsismi üle saavutatud võitu ja me ei luba kellelgi kustutada ukrainlaste rolli meie tolleaegse põlvkonna võidus, seda mälestust hoiab peaaegu iga meie perekond.“ (13b)

2024. aasta Ukraina riikluse päeva kõnes toob ta uuesti välja „meie-grupi“ õiguse Kiievi-Vene pärandile, samuti kasakariigile ning Ukraina rahva eripärase kultuuri ja ajaloolise mälu säilimise sajandite jooksul erinevate võimude all:

„See on Ukraina, mis on end sajandeid säilitanud, ükskõik mis ka ei juhtuks ja ükskõik millised sissetungijad meie maale ei tuleks. Ukraina leiab alati jõudu mitte ainult ellujäämiseks, vaid ka selleks, et hoida endas seda, mis meid kurjusest eraldab. /.../ Ukraina ei alistu kurjusele /.../ Venemaa ehitab oma riikluse just sellele asjale. Aga meie oleme erinevad. Ukrainlaste ajalugu sellel maal ulatub kaugemale kui aastatuhande taha ja see, kes siia võõrana tuli ja see, kes tegi kõik, et Ukraina ei saaks jääda iseendaks, ei ole murdnud meie rahvast ja selle maa vaimu. Ta ei murdnud seda, mis teeb meist Ukraina. /.../ Ukrainal on juba sajandeid olnud see alustugi, juured Kiievi-Venes ja jätkumine kasakariigis ning nad on tänapäeval elav jõud – Ukraina jõud, mis teeb kogu oma ajaloos kõige olulisemat asja. /.../ See on Ukraina, mille lippu meie sünnimaa siniseid ja kollaseid värve nähakse rõõmuga kõikjal, kus julgust tõeliselt hinnatakse, ja samuti meie kolmharki, meie majesteetlikku vappi, mille oleme pärinud iidsetelt vürstidelt.“
(22b)

2024. aasta jõulukõnes toob ta esile maailmakuulsa Ukrainast pärit jõululaulu „Kellade laul“ ehk „Štšedrik“ ja selle ukrainlasest autori loo, mis korruga täidab „meie-gruppi“ rahvusliku uhkuse tundega, samas tuletab meelde, et loo autor on pärit Pokrovski piirkonnast, mida Venemaa üritab (ka 2025. aasta kevade seisuga) vallutada ja väidab, et see osa Ukrainast on nii-öelda igipõline venelaste ala:

„Nii kõlavad jõulud, nii kõlab meie Štšedrik, meie Leontovitš, meie lugu, millel sõja ajal on eriti sümboolne tähendus. Suur Ukraina helilooja Mõkola Leontovitš elas ja töötas mitu aastat linnas, mida tänapäeval nimetatakse Pokrovskiks, õpetas siin lastele muusikat, lõi koori ja just seal kirjutas ta Štšedriki, mis tänapäeval kõlab igas maailma nurgas. Nii andis ukrainlane maailmale jõulude muusikalise vaimu ja mäletagu iga inimene maailmas, seda kuuldes, Ukrainat, kuidas me täna võitleme selle püha peamise sümboli, lootuse ja elu võidu eest meie maal, igas linnas, igas külas.“ (24b)

Erilise ajaloo diskursuse teel püüab Zelenski konstrueerida rahvust kuulsusrikka ajaloo põhjal, mis samuti tugevdab rahvuslikku uhkust ja selle diskursusega vastandub Zelenski tugevalt Venemaa ajaloonarratiividele, mille järgi tema on Kiievi-Vene õigusjärglane.

Ukraina õnnelik tulevik

„Meie-grupi“ konstrueerimisel grupisiseste tunnustega tuli esile ka ukrainlaste õnneliku tuleviku diskursus.

Selle elementideks olid Ukraina iseseisvuse püsimisest ja Euroopa Liiduga ühinemisest tulenev edukas tulevik, mis toob ka rahvuse jaoks õnneliku arengu.

President Zelenski tõi oma 2022. aasta ülestõusmispühadeaegne kõnes välja, et Ukraina on headuse poolel, ja et Ukraina kindlasti võidab ning ukrainlasi ootab ees õnnelik tulevik.

„Miski ei saa Ukrainat alistada. Tänapäevane suur püha annab meile suure lootuse ja vankumatu usu, et valgus vallutab pimeduse. Headus võidutseb kurjuse üle. Elu võidab surma. See tähendab, et Ukraina võidab kindlasti. /.../ See on järjekordne suur päev -päev, mil Ukrainasse saabub rahu. Ja koos sellega igavene harmoonia ja õitseng.“ (3c)

Zelenski omistab oma 2022. aasta 9. mai kõnes II Maailmasõjas natsismi üle võidu saavutamise mälestuspäeva puhul Ukraina rahvusele erilise vabadushimu. Selle omaduse omistamist on Ukraina ühiskonnas laialt kultiveeritud kogu Nõukogude Liidu järgse iseseisvusaja, vastandades seda just Putini-aegse Venemaa ühiskonna „orjameelsusega“. Vabadushimu põhjusi seostatakse küll kasakakultuuri, küll maailmasõdade vahelise ja -järgse vabadusliikumisega.:

„Pole ahelaid, mis suudaksid meie vaba vaimu siduda. Pole okupante, kes suudaksid meie vabal maal juurduda. Pole sissetungijaid, kes suudaksid meie vaba rahva üle valitseda. Varem või hiljem me võidame.“ (5b)

Presidendi 2023. aasta ülestõusmispühade puhul peetud kõnes toob ta välja, et selles raskes võitluses toimub lisaks tulevasele riigi taastamisele ka rahvuse taassünd. Võit ja uskumine sellesse on tema sõnul rahvust ühendavad elemendid:

„See, mille eest me täna võitleme tumedate jõudude vastu, on meie koidik, meie taassünd. Taassünd – okupantide hävitatu taastamine, meie kauni riigi taastamine, mis tulevikus muutub veelgi ilusamaks. /.../ Taevas näeb meie usku ja kindlust, maailm näeb meie julgust ja vankumatust, vaenlane näeb meie tugevust ja otsusekindlust ning seetõttu näeb Ukraina valgust. Võit, usk sellesse ühendab meid kõiki alati ja eriti täna lihavõttepühal, mis on ukrainlastele alati olnud perepüha, soojuse päev, lootus suurele ühtsusele. Sõda ei suutnud

kustutada meid, meie väärtusi, traditsioone, pühi ja kõiki neid olulisemaid asju, mida need sümboliseerivad.“ (12c)

Oma 2023. aasta II maailmasõjas hukkunute mälestuspäeva kõnes samastab Zelenski „meie-grupi“ rahvuslikud sümbolid võidu sümboliga:

„Me ei tea veel oma võidu kuupäeva, aga me teame, et see on püha kogu Ukrainale, kogu Euroopale, kogu vabale maailmale, /.../ ja meie võidul on sümbol, sinine ja kollane lint, meie Ukraina lipp, kõikjal, kus see peaks õiguse järgi olema, kõikjal, kus on meie rahvusvärvid, ka austuse sümbolina meie rahva vastu, nii see peaks olema ja jääbki“ (13c)

2023. aasta kõnes Ukraina riikluse päeva puhul toob Zelenski esile eesmärgi tuleviku Ukrainast, mis on ühtne, tugev ja säilitanud oma iseseisvuse:

„Meie soov on võita ja otsustada, milline peaks Ukraina tulevikus olema – tugev, vaba Euroopa riik, mis on puhas sisemistest ebakõladest ja mis hindab oma sisemist ühtsust, mitte nende riik, kes usuvad, et Ukraina peaks kuuluma neile või üldse mitte eksisteerima.“ (14b)

Oma 2024. aasta sõnavõttus täiemahulise sõja teise aastapäeva puhul määratleb „meie-grupi“ alla Ukraina kodanikud ja ukrainlased, kõik, kes unistavad ja võitlevad sõltumatu Ukraina eest:

„Teie kõik, meie kõik kodanikud, kõik ukrainlased, inimesed, kes seisid esimesed kolm päeva ja ei langenud neljandal, valisite ka viienda päeva ja siis kuu aega, ja siis veel kuid ja nüüd on see kestnud kaks aastat, kaks aastat vabadusvõitlust, eluvõitlust. Ma olen igapäev üle uhke, ma imetlen igapäev, ma usun igapäev. Iga normaalne inimene soovib, et sõda lõppeks, aga keegi meist ei lase meie Ukrainal lõppeda, seepärast lisame alati sõnadele sõja lõpetamine sõnad meie tingimustel, seepärast kõlab sõna rahu kõrval alati sõna õiglase, seepärast on tulevases ajaloos sõna Ukraina kõrval alati sõna sõltumatu.“ (18a)

2024. aasta kõnes ülestõusmispühade puhul toob ta esile eesmärgi, mis peaks „meie-gruppi“ motiveerima edasi võitlema rahu elava tuleviku Ukraina eest:

„Kõigile meie lastele ja lastelastele ning kõigile meie tulevastele põlvedele. Neil on püha õigus teada, millised on rahulikud lihavõtted rahulikus Ukrainas. Täna me palvetame ja võitleme selle eest.“ (20a)

2024. aasta iseseisvuspäeva puhul kõnes toob Zelenski välja Ukraina, mis on armastamist väärt, kuigi seda põhjust ei pruugi sõnadega lihtsalt kirjeldada. Sellega tugevdatakse „meie-grupi“ emotsionaalset sidet oma kodumaaga:

„Nii näeb välja Ukraina, kui sa seda korra näed, siis armud, kui sa seda korra külastad, siis tuled tagasi. Nii näeb välja Ukraina, seda on võimatu millegagi segi ajada, seda on võimatu kellelegi kinkida.“ (23b)

Õnneliku tuleviku diskursusega konstrueerib Zelenski rahvust edukas Euroopa riikide peres, kui iseseisev Ukraina suudab püsida. Ukrainlastele kui ühiskonnale maalitakse tulevik ja antakse lootus, millega nad saavad nii-öelda edasi võidelda.

Ukraina rahva ohustatus ja toodud ohvrid

„Meie-grupi“ konstrueerimisel grupisiseste tunnustega esines ukrainlaste kui rahvuse ohustatuse ja juba toodud ohvrite diskursus. Selle elementideks olid oht saada hävitatud Venemaa agressiooni tõttu, seda nii territooriumi kui ka vaimselt rahvusena, samuti suured ohvrid nii praeguses sõjas kui ka II maailmasõjas, seda nii tsiviilelanikkonna kui ka sõdurite seas.

24. aprillil 2022 peetud ülestõusmispühadeaegses kõnes toob president välja, et on vaja ukrainlaste pingutust, et Ukraina riiki päästa, sest see on suures ohus. Zelenski märgib ära ukrainlaste püüded seda riiki ehitada juba mitu põlvkonda tagasi ning samas ka rõhub natuurile, mille järgi ukrainlased teiste maid ei taha, enda oma aga kaitsevad viimseni:

„Meie isad ja vanaisad ehitasid selle riigi. Täna näevad nad kuidas seda püütakse hävitada. /.../ Me pole kunagi teisi rahvaid hävitanud, seega ärge laske kellelgi meid hävitada. Me ei ole hõivanud teiste rahvaste maid, seega ärge laske neil hõivata meie oma.“ (3d)

Ukraina presidendi 8. mail 2022 peetud kõne II maailmasõjas natsismi üle võidu ja rahu saavutamise mälestuspäeva puhul toob ta välja ukrainlaste toodud ohvrid. Samas loob see side praeguse võitlusega Venemaa vastu ja paralleeli suurtest ohvritest:

„Need, kes kunagi sõjapõrgu läbi elasid, kes saadeti Saksamaale sunnitööle, kes põletati elusalt, need sõdurid, kes hukkusid Teise maailmasõja rinnetel, kõik nad võitlesid natsismi vastu ja arvasid, et mitte kunagi enam.“ (4b)

28. juulil 2022 peetud kõnes Ukraina riikluse päeva puhul tõi Zelenski esile Ukraina kui iseseisva riigi kadumisel on ohus ka ukrainlaste rahvus:

„Oma riigi kaotamisel ei kaota rahvas mitte lihtsalt territooriumi, mitte ruutkilomeetreid maad ega veekogusid, vaid kaotades oma riigi, kaotab rahvas oma näo, oma nime, omapära, identiteedi, mälu ja koos nendega oma südame ja hinge ning see on meie jaoks palju kohutavam kui vaenlase armee, lennukid, raketid ja tankid.“ (6d)

Ukraina riikluse päeva kõnes 2023. aastal toob Zelenski „meie-grupi“ jaoks olulised pildid ukrainlaste ajaloolisest mälust, samuti elemendi rahvuslikust identifitseerimisest, mida võiks samastada Benedict Andersoni kujutletud kogukonna tunnetusega ehk et „minu omad inimesed, keda ma isiklikult ei tunne“:

„Patrioodid, kes hukkusid lahingus, kes jäävad Ukraina ajalukku, kohustavad meid, et meie mällu jääks mitte ainult nemad, vaid muretult mängivad lapsed, kasakate kirikud, lõputud päevalilleepõllud, ja inimesed, keda te ei tunne, aga keda olete justkui tundnud kogu oma elu.“ (14b)

2025. aasta uusaastakõnes toob Zelenski „meie-grupi“ tunnuseks Ukraina kodakondsuse ja on vaatamata raskustele selle üle uhked:

„Meie rahvast, kelle jaoks on Ukraina kodakondsus uhkus ja minu jaoks on uhkus olla selliste inimeste president, ukrainlaste jaoks, kes tõestavad, et ükski tiibrakett ei saa võita rahvast, kellel on tiivad.“ (25b)

Rahvuse ohustatuse ja toodud ohvrite diskursusega konstrueerib Zelenski rahvust eelkõige välise ohuga ning võimalike ohvritega, kui rahvus ei konsolideeru.

Kokkuvõttes võib öelda, et president Zelenski sõnavõttudes on „meie-grupp“ konstrueeritud positiivsete grupiväliste tunnustega samastumise alusel, nagu Ukraina identifitseerimine läänelike väärtuste ja Euroopa kultuuriga. demokraatliku ja tsiviliseeritud maailmaga, euroopalike ja läänelike väärtustega ning kristlikud väärtustega. Valdavalt grupisiseste tunnustega on Ukraina rahvust samastatud kodakondsusel põhinev rahvuse tunnetamine, patriootlikkus, vabaduseiha, ühtsus nii Ukrainas kui ka välismaal viibivate ukrainlastega, Venemaa poolt okupeeritud aladele jäänud kodanikega, Ukraina erinevate regioonide elanike vahel, erinevate põlvkondade vahel ja samuti relvajõudude ja neid toetava ühiskonna ühtsus,

ühtne vaimujõud, kõrge moraal, headuse ja õigluse jõud, edukus mongoli-tatari väe vastu keskajal ja natsismi alistamine II maailmasõjas ning vastupidavus Venemaa vastases sõjas ning rahvuslik uhkus selle üle, Kiievi-Vene kultuuriline pärand, Ida-Euroopa kristluse levik, Ukraina iseseisvuse püsimisest ja Euroopa Liiduga ühinemisest tulenev edukas tulevik, oht Ukraina riigile ja rahvusele saada hävitatud Venemaa agressiooni tõttu, samuti suured ohvrid nii praeguses sõjas kui ka II maailmasõjas, seda nii tsiviilelanikkonna kui ka sõdurite seas.

3.2 „Nemad-grupi“ konstrueerimine

Alapeatükis analüüsin, kuidas on Ukraina presidendi sõnavõttudes konstrueeritud „nemad-grupp“ ja missugused diskursiivsed elemendid moodustavad eristuse aluseks olevad piirid. Analüüs vaatab „nemad-grupi“ konstrueerimist negatiivsel ja positiivsel tasemel, kuidas toimuvad nendega samastamise või nendest eristamise diskursused.

Selge „meie-nemad“ vastandus tuleb Zelenski kõnedes esile läbi sõnade *meie, me, ukrainlased, Ukraina, Ukraina rahvas* kasutamise „meie-grupi“ tähistamiseks ja vastandudes „nendele“ (tihti esinevad sõnad *nemad, nad, tema* kas positiivses või negatiivses tähenduses, aga ka *Venemaa, Putin, kurjus* ja muud erinevad negatiivse tähendusega sõnad) ehk tähendustele mis konteksti järgi assotsieeruvad „nende-grupiga“.

Analüüsi käigus eristusid „nemad-grupi“ konstrueerimisel negatiivsed ja positiivsed tunnused. Negatiivsete tunnuste alusel eristusid selgemalt järgnevad diskursiivsed rühmad:

- Ukraina riigi ja rahvuse hävitajad
- Ajalooliselt natside ja mongoli-tatari vallutajatega samastatud grupp
- Ukraina „reeturid“

Positiivsete tunnuste alusel eristusid selgemalt järgnevad diskursiivsed rühmad:

- Mõistlikud venelased (enne Venemaa täiemahulist sõda)
- Natsismi all kannatanud rahvad
- Läänelikke ja euroopalikke väärtusi (vabadust, inimõigusi, õigusriiki ja demokraatlikku riigikorda) jagavad rahvad

Läänelike väärtustena võib näha vabadust ja võrdsust, inimväärikust ja inimõigusi, õigusriiki ja võimude lahusust, mis koos moodustavad aluse vabaduslikule, demokraatlikule riigikorrale.

Ka demokraatliku, õigusriikliku, pluralismi jaatava riigikorralduse puhul on taustal kristlik mõju nii võimude lahususe, inimväärikuse kui vabaduse väärtustamise suhtes. See läänelike väärtuste diskursus vastandub selgelt „nende-grupiga“ ehk antud juhul Venemaa ja sellega seonduvaga.

3.2.1 Negatiivsed „nemad“

Selles alajaotuses on välja toodud kõnede osad, kus on käsitletud negatiivsete tunnustega „nemad“. „Nemad-grupi“ konstrueerimisel negatiivsete tunnustega esinesid ukrainlastele kui rahvusele vastandlikud elemendid, nagu „need“, kes tahavad meid hävitada ja aitavad sellele kaasa, natsid ja „need“, kes nendega samastuvad, mongoli-tatari hordiga samastatud grupp ja „reeturid“ ehk Ukraina elanikud, kes täielikult loobusid end Ukrainaga identifitseerimast ja ei aita kuidagi kaasa ukrainlaste võitlusele. „Reeturid“ on minu poolt antud tinglik määratlus ja see hõlmab neid ukraina kodanikke, kes töötavad otseselt Venemaa eesmärkide heaks või Ukraina riigi vastu, seega kaudselt ikkagi Venemaa heaks. Samuti kuuluvad sinna alla need ukrainlased (pigem mobilisatsiooniealised mehed), kes võibolla ei tööta otseselt Ukraina vastu, aga on põgenenud riigist, ei taha selle kaitsmises osaleda ja ei aita ka muud moodi, samas kui see võimalus neil oleks ning võib-olla isegi tahavad unustada oma ukrainlaseks olemise. Zelenski kõnedes olnud mõtte järgi võiks selle ehe näide olla ukrainlasest rikkur, kes põgenes kohe sõja alguses Lõuna-Euroopasse ja naudib oma õnnelikku elu mereäärse villas. Negatiivsete „nemade“ hulka ei kuulu miljonid Ukraina naised, lapsed ja vanurid, kes pidid sõja eest põgenema Euroopasse või veel kaugemale.

Ukraina vastase sõja tõttu kuulub Venemaa üheselt mõistetavalt negatiivsesse „nemad-gruppi“. Näiteks paar tundi pärast täiemahulise sissetungi algust 24. veebruaril 2022 ütleb Zelenski:

„Täna alustas Venemaa sissetungi Ukrainasse. /.../ Ta tahab minu riigi hävitada. Ta tahab hävitada meie riigi, kõik, mille oleme ehitanud, mille nimel me elame.“ (2b)

Ukraina president toob oma kõnes II maailmasõjas natsismi üle võidu ja rahu saavutamise mälestuspäeva puhul 8. mail 2022 esile paralleelid praeguse Venemaa ja natsi-Saksamaa vahel: „Kurjus tuli tagasi. Jälle! Teistsugusel kujul, teiste loosungite all, aga sama eesmärgiga toimub Ukrainas natsismi verine rekonstrueerimine. Selle režiimi fanaatiline pärand. Tema ideed, teod, sõnad ja sümbolid. Maniakaalne - kuni kõige täpsema detailini - tema julmused ja "alibide" taasesitus, mis näivad andvat kurjusele püha eesmärgi. Tema kuritegude kordamine

ja isegi katsed "õpetajast" üle olla ning ta inimkonna ajaloo suurima kurjuse pjestaalilt maha lükata. Püstitada uue ksenofoobia, vihkamise, rassismi ja nende põhjustatud ohvrite arvu maailmarekordi. " (4c)

Venemaad kui „nemad-gruppi“ on samastatud natsidega ja selle eesmärgi on võrreldud natside omadega II maailmsõja ajal. Ukraina identifitseerib end jällegi tsiviliseeritud natsivastase läänemaailmaga. Venemaa ja antud juhul Valgevene (kes lasi enda maalt Ukrainat pommitada) on rüvetanud mälestuse natside-vastase võitlusest. Negatiivsesse „nemad-gruppi“ on lisatud Venemaa liitlane:

„ Kahjuks on pärast natside kuritegude üleelamist, miljoneid kaotusi ja võidu saavutamist neid, kes on selle mälestuse rüvetanud. See, kes lubas oma maalt Ukraina linnu pommitada, mille tema esivanemad koos meie esivanematega vabastasid. See, kes sülitas oma "Surematule polgule" näkku, asetades Butšast pärit timukad selle kõrvale ja esitades väljakutse kogu inimkonnale. Kuid ta unustas peamise - igasugune kurjus lõpeb alati samamoodi. " (4d)

Ka järgmisel päeval ehk 9. mail 2022 pidas president Zelenski kõne II maailmasõjas natsismi üle võidu saavutamise mälestuspäeva puhul. Selle kõnega antakse Venemaale iidse vaenlase tähendus ja „nemade“ negatiivsed tunnused ajalooliste paralleelidega nii (mongoli-tatari) hordist kui natsi-Saksamaast. Tähelepanuväärne on, et Zelenski pidas viimast korda kõne 9. mai ehk endise Võidupüha puhul. Järgmisest aastast alates tähistati 9. mail vaid Euroopa päeva. Pidulikumat riigipühana natsismi üle võitu tähistati edaspidi 8. mail koos ülejäänud läänemaailmaga. Ka selle käiguga konstrueerib Ukraina president rahvust, sest see on selge eesmärk murda lahti vanast nõukogudeaegsest ja venemeelsest harjumusest tähistada 9. maid ning luua hoopis ühtne rahvuspüha ühisel läänelikul kuupäeval:

„See ei ole kahe armee sõda, see on kahe maailmavaate sõda. Barbarite ja meie vabade inimeste vahel. /.../ Võidame kasvõi hordi, võidame kasvõi natsismi. Isegi kui see on esimese ja teise segu, mida esindab meie praegune vaenlane. " (5c)

2022. aasta Ukraina riikluse päeva puhul toob president Zelenski välja meie-nemad jagunemise ja piirid nende gruppide vahel. Venelaste ja ukrainlaste eesmärgid ja tähendused on välja toodud erinevate ja vastupidistena. Ka selle päeva puhul on tähelepanuväärne, et sel kuupäeval tähistati seda viimast korda ametlikult. Alates järgmisest 2023. aastast liikus see kuupäev seoses üleminekul Gregoriuse kalendrile 15. juuli peale:

„Meie ja okupantide jaoks on sellel kõigel täiesti erinevad vastupidised tähendused, see, mis nende jaoks on sihtmärgid, on meie jaoks pühad asjad, see, mis nende jaoks on tundmatu ja lihtsalt kaardil olevad nimed, on meie jaoks lapsepõlvest tuttavad kohad, nad täidavad teiste inimeste kuritegelikke käske, meil aga on püha kohus, me võitleme erinevate asjade eest, seetõttu on selle lahingu lõpp igaihe jaoks tähenduselt ja isegi kõlalt erinev. Vene keeles on see erioperatsiooni läbikukkumine, Ukraina jaoks võit sõjas, ja sellepärast see saab nii olema, sellepärast meie riik saab olema.“ (6e)

Oma 2022. aasta Ukraina iseseisvuspäeva kõnes toob president esile, et sõjaga on ukrainlaste jaoks selginenud piir positiivse ja negatiivse „nemad-grupi“ vahel:

„Nüüd teame täpselt, kes on päriselt meile vend ja kes on sõber, kes aga pole isegi juhuslik tuttav. Me mõistsime, kes on kes.“ (7d)

Samuti toob ta välja vahe sisemise positiivse ja negatiivse „nemad-grupi“ vahel. Võiks öelda, et sellega ta lausa lükkab antud kõneosas käsitletud sisemised negatiivsed „nemad“ välisteks „nemadeks“ määratledes, et need Ukraina kodanikud, kes nii-öelda jäid ja võitlevad, need ongi päriselt ukrainlased, Ukraina rahvus. Siin käsitleb ta nii-öelda reetureid, kes Ukraina kodanikena lakkasid iseseisvuse eest võitlemast, vaid põgenesid välismaale. Need võivad olla ukrainlased (pigem mobilisatsiooniealised mehed), kes võibolla ei tööta otseselt Ukraina vastu, aga ei aita ka muud moodi, samas kui see võimalus neil oleks ning võib-olla isegi tahavad unustada oma ukrainlaseks olemise:

„Me kõik muutusime, kes tegi läbi uuestisünni kui inimene, kui isiksus, kui kodanik, kui patrioot, lihtsalt kui ukrainlane, ja see on muidugi hea teadmine. Kes aga kadus, mitte ei hukkunud, vaid kadus kui inimene, kui patrioot, kui kodanik, kui ukrainlane, ning see tegelikult pole ka halb teadmine, siis me rohkem ei takista üksteist, me tegime valiku - kellegi jaoks on see Mariupol, kellegi jaoks aga Monako. Aga me teame keda on rohkem, ja me lõpuks saime tõeliselt ühtseks, uus rahvus, mis tekkis 24.vebruaril kell 4 hommikul, see mitte ei sündinud, see taassündis. Rahvus, mis ei nutnud, ei karjunud, ei hirmunud ära, ei põgenenud, ei andnud alla, ja ka ei unustanud.“ (7e)

Täiemahulise sissetungi esimese aastapäeva puhul vastandab ta selgelt „vene maailma“ ja Ukrainat. „Vene maailm“ (*Русский мир*) on kontseptsioon, mis hõlmab ideed Venemaa sügavast ühendusest kõigi venekeelsetega üle maailma, sisuliselt aga doktriini Venemaa mõju õigusest nii vene kui ka venekeelse elanikkonnaga piirkondades, seda nii sõjaliselt, poliitiliselt,

religioosselt kui ka kultuuriliselt. Selle idee järgi kuulub „Vene maailma“ alla kindlasti ka Ukraina ja Valgevene ning mõjusfäär riikidele, kus on märkimisväärne venekeelne elanikkond, nt Moldova, Balti riigid jne. Ukrainlased on selle kontseptsiooni alusel väikevenelased (*малороссы*), venelased ise aga suurvenelased (*великороссы*).

„Kogu maailm sai selgelt aru, mida „vene maailm“ tegelikult tähendab. Milleks Venemaa võimeline on. Samal ajal nägi maailm, milleks Ukraina võimeline on.“ (10e)

2023. aasta 8. mai kõnes rõhutas Zelenski „nemad-grupi“ tunnuseid, nagu ksenofoobia, antisemitism, rassism, sallimatus ja vihkamine ning need on ühiselt omased natsidele ja Venemaale:

„Säilitades meie ühiste väärtuste tugevuse - inimelu ja vabadus, võrdsus, väärikus ja rahu ilma ksenofoobia ja antisemitismita, ilma rassismi ja sallimatuseta, ilma vihkamise ideoloogiata. /.../ Kogu see vana kurjus, mis tänapäeva Venemaale naaseb, saab lüüa, just nagu natsism meie ideaalide vastandina lüüa sai, see vaenlane on taas kasutanud agressiooni ja annekteerimist, okupatsiooni ja küüditamist, massimõrvu ja piinamist, linnade pommitamist ja külade põletamist.“ (13d)

2024. aasta ülestõusmispühade kõnes samastab Zelenski mongoli-tatari ja natsidest sissetungijaid ning Venemaad ühiselt negatiivse „nemad-grupina“:

„Ei mongoli-tatari hordi sissetung ega natside okupatsioon ega vene terror ei suuda meid maa pealt pühkida.“ (20c)

2024. aasta 8. mai kõnes toob Zelenski sarnasused Hitleri ja Putini ning nende institutsioonide vahel, „nemad“ on ka Vene maailm:

„See on nende mälestus, kes elasid üle natsiokupatsiooni, ja see on ka nende mälestus, kes elasid üle uue okupatsiooni, samad õudused, samade ebainimeste kuriteod, nagu 80 aastat tagasi. See on kurjus, mille nimeks vene fašism. /.../ See peegeldab kogu Putini maailmavaate olemust, mille tegelikud eesmärgid on ajada maa alla kõik need, kes tahavad vabalt elada, ajada terved külad keldrisse, seejärel veel ja veel ja siis kogu Ukraina ning lõpuks ajada kogu maailm keldrisse, Vene Föderatsiooni jaoks – on need lihtsalt hullumeelse plaani etapid, mille eesmärk on lukustada vabadus getosse, koonduslaagrisse nimega „vene maailm“, eksportida Venemaa peamine vara, okastraat, üle kogu maailma, sama stsenaariumi järgi, mida kasutas Hitler. /.../ See tähendab, et maailm ei näinud ohtu, maailm magas natside taassünni maha 24.

veebruari 2022 hommikul ja täna tunnevad kõik, kes veel mäletavad II maailmasõda, seda déjà vu'd. /.../ Uus Wehrmacht on vene armee...uus Hitlerjugend on Junarmija... selle kõige lõpp peaks olema Haagis, nii nagu oli Nürnbergis 1945. aastal. (21a)

Ukraina iseseisvuspäeva kõnes 2024. aastal toob Zelenski välja vene sõjaväelaste põgenemise ja enda territooriumi rüüstamise augustis 2024 toimunud Ukraina relvajõudude eduka rünnaku tõttu Venemaale Kurski oblastisse. Negatiivset „nemad-gruppi“ on toodud võrdlusena positiivse „meie-grupiga“ ehk ukraina sõduritega:

„Oleme näinud kuidas Venemaa ei hülga omasid, kuidas tema sõdurid rüüstavad nende endi kauplusi. Nii paistab Putini Venemaa kogu maailma silmis ja ka kogu maailm näeb, kuidas meie sõdurid annavad kohalikele inimestele vett, toitu, ravimeid. Ja nad ütlevad, et on hea, et nüüd olete siin teie, mitte kadõrovlasted. Nii näeb välja Ukraina väärikus ja tsiviliseeritus.“ (23d)

2025. aasta sõnavõttus täiemahulise sissetungi kolmanda aastpäeva puhul toob toob Zelenski „nemad-grupina“ esile Venemaa ja tema toetajad. Nende tunnusteks on valelikkus, saamahimu, „meie-grupi“ ja positiivse „nemad-grupi“ austuse puudumine:

„Keegi maailmas ei usu Venemaa valesid meie riigi, meie rahva kohta. Ja isegi need, kellest kahjuks said sõjas Venemaa kaasosalised, kes temaga koos valetavad /.../ nad ei saavuta kunagi ukrainlaste, aga ka miljonite kogu maailma inimeste austust, meie austust.“ (26a)

Selge vastandus negatiivsele „nemad-grupile“ tuleb Zelenski kõnedes esile läbi vastandumise venelaste (venemaalaste) ja „Vene maailma“ (*Русский мир*) suhtes, see tõmbab ukrainlaste ja venelaste vahel tugeva „meie-nemad“ piiri.

3.2.2 Positiivsed „nemad“

Selles alajaotuses on välja toodud kõnede osad, kus on käsitletud positiivsete tunnustega „nemad“. „Nemad-grupi“ konstrueerimisel positiivsete tunnustega esinesid ukrainlaste samastumised elementidega, nagu ühisosa mõistlike venelastega, natsismi all kannatanud rahvastega ning läänelikke ja euroopalikke väärtusi jagavate rahvastega.

Zelenski eristab selgelt meie-nemad gruppina ukrainlased ja venelased. Venelased on ukrainlaste vaates „nemad“. Samas veel vahetult enne sõda püüdis ta venelasi kui „nemad-

gruppi“ välja tuua pigem neutraalses kontekstis. Minu valitud ajavahemiku puhul on vaid üksainus kord kui Venemaad ei ole käsitletud täielikult negatiivse grupina. 23. veebruaril 2022 ehk veel päev enne täiemahulist Venemaa sissetungi pöördus Zelenski oma õhtuses sõnavõttus ka Vene Föderatsiooni kodanike poole, kus on ilmselgelt sees ka ukrainlasi kui rahvust konstrueerivad elemendid:

„Teile öeldakse, et me oleme natsid. Aga kas saab rahvas, kes kaotas natsismiga võideldes üle 8 miljoni elu, natsismi toetada? Teile öeldakse, et me vihkame vene kultuuri. Kuidas saab kultuuri vihata, ükskõik millist kultuuri? Sest naabrid rikastavad alati üksteist kultuuriliselt. See aga ei tee neist ühtset tervikut, ei lahusta meid teie seas, me oleme erinevad, aga see pole põhjus vaenlaseks olemiseks. Me tahame ise otsustada ja oma ajalugu üles ehitada rahumeelselt, rahulikult, ausalt.“ (1c)

Zelenski juhib nii venelasi kui ukrainlasi selle sõnavõttuga empaatiale ja otsib isegi ühisosi tavaliste Venemaa elanike ja ukrainlaste vahel:

„See on meie Maa, see on meie ajalugu! Mille eest ja kellega te kavatsete võidelda? Paljud teist on käinud Ukrainas, paljudel teist on Ukrainas sugulasi, mõned teist on õppinud Ukraina ülikoolides, teil on olnud ukrainlastest sõbrad, te teate meie iseloomu, te teate meie inimesi, te teate meie põhimõtteid, te teate mida me väärtustame.“ (1d)

Arusaadav on, et tehniliselt sel päeval ei olnud veel täiemahuline sõda alanud. Selge on ka see, et sõjaga muutus Ukraina presidendi retoorika Vene Föderatsiooni suhtes üheselt mõistetavaks ja negatiivseks. Samas Venemaa juhtkonna puhul on tunnetatav „nemad-grupp“ kui negatiivseid tunnuseid omav:

„Olen kindel, et teie seas on mõistlikud inimesed - avaliku elu tegelased, ajakirjanikud, muusikud, näitlejad, sportlased, teadlased, arstid, blogijad, tiktokkerid ja paljud teised tavalised inimesed, tavalised lihtsad inimesed, mehed, naised, vanurid, lapsed, isad ja peamiselt emad. Täpselt samasugused nagu Ukraina inimesed. /.../ Kas venelased tahavad sõda? Ma tahaksin sellele küsimusele väga vastata. Kuid vastus sõltub ainult teist, Vene Föderatsiooni kodanikud!“ (1e)

Zelenski toob 8. mail 2022 II maailmasõjas natsismi üle võidu ja rahu saavutamise mälestuspäeva puhul peetud kõnes välja natside kurjuse ja nende all kannatud rahvaste ohvripositsiooni, mis samastub ka praeguse Ukraina olukorraga. See soovib empaatilist

lähenemist korraga nii lääne ühiskonnalt ukrainlaste suhtes kui vastupidi ukrainlastelt positiivsete „nemade“ suhtes ning samas ka toob esile, et Ukraina on nii-öelda õigel poolel:

„Ja see on mõistetav kõigile riikidele, kes nägid oma silmaga natsismi õudusi ning tunnevad täna kohutavat déjà vu tunnet. Nad näevad jälle! Kõik rahvad, keda tembeldati "alama sordi" liikmeteks, orjadeks, ilma õiguseeta oma riigile või isegi eksisteerimisele, kuuldes avaldusi, mis ülistavad ühte rahvust, samal ajal kui teised lihtsalt maha kriipsutatakse, et teid tegelikult ei eksisteeri, et te olete kunstlikult loodud ja seetõttu pole teil mingeid õigusi. Kõik kuulevad kurjuse keelt.“ (4e)

Ukraina seatakse seega samasse ritta riikide ja rahvastega, kes kannatasid natsismi all ja millest suurem osa kuuluvad lääneriikide hulka ning on positiivsed „nemad“, praegune Venemaa jällegi on samastatud natsismileeriga, seega veelkord identifitseerides Ukrainat lääne väärtusruumi ja tsivilisatsiooniga:

„Poolakad, britid, hollandlased, prantslased, tšehhid, kreeklased pole seda unustanud, ameeriklased mäletavad seda ja kõik koos ületame me uusi, mitte vähem raskeid lahinguid. Kõik, kes holokausti üle elasid, mäletavad seda – kuidas üks rahvas saab teist nii palju vihata. Seda pole unustanud leedulased, lätlased, eestlased, taanlased, grusiinid, armeenlased, belglased, norralased ja paljud, paljud teised, kes kannatasid natsismi all omal maal ja kõik, kes selle kurjuse Hitleri-vastase koalitsiooni osalisena alistasid.“ (4f)

Ukraina iseseisvuspäeva kõnes 24. augustil 2022 toob president esile nii positiivsed kui ka negatiivsed „nemad“ vastandades „meie-gruppi“ Venemaa terroristidele ja samal tuues välja ühisosa positiivsete „nendega“. Siin peegeldub ka „meie-grupi“ läänelike väärtustega samastumine ja et isegi ühiselt vene keele kasutamine (osade ukrainlaste puhul ka emakeelena) ei pane neid rahvustena ühte gruppi:

„Me ei hakka otsima terroristidega ühist arusaama, kuigi mõistame vene keelt, mida teie tulite siia „kaitsma“, tappes tuhandeid inimesi, keda te tulite „vabastama“, meie jaoks on palju mõistetavam ja lähedasem inglise keelt rääkiv Boris Johnson (2022. aastal Briti peaminister), kui tapjad, vägistajad ja marodöörid, kes seda kõike tegid vene keeles.“ (7f)

Oma 2024. aasta 8. mai kõnes toob Zelenski esile, et „meie-grupp“ ja positiivsed „nemad“ on vabad, demokraatlikud ja sõltumatud ning omavad ühist vaenlast Venemaa näol:

„Venemaa on ametlikult heaks kiitnud nimekirja ebasõbralikest riikidest, kõnekas on see, et see nimekiri langeb peaaegu täielikult kokku Hitleri-vastase koalitsiooni riikide nimekirjaga, riikidega mis alistasid natsismi, tänapäeva Venemaa vaenlased on - Euroopa Liit, Suurbritannia, USA, peaaegu viiskümmend riiki - vaba, demokraatlikku, sõltumatut, omadused, mis Kremli ideoloogia järgi ongi „ohtlikud”.“ (21c)

Ukraina riikluse päeva kõnes 2024. aastal toob Zelenski välja, et Ukraina riigipiir on piiriks „meie“ ja negatiivse „nemad-grupi“ vahel. „Meie“ ja positiivsed „nemad“ on samastatud: „Me peame tegema kõik, et meie riigipiir saaks tõeliseks piiriks meie maailma, mis on lahutamatu globaalsest maailmast, ja nende vahel, kes üritavad meid hävitada.“ (22d)

Oma 2024. aasta Ukraina iseseisvuspäeva kõnes rõhutab Zelenski piiri „meie“ ja negatiivse „nemad-grupi“ vahel:

„See on piir Ukraina ja vangistuse, piir elu ja surma, piir iseseisva Euroopa riigi ja maailma suurima terroristliku organisatsiooni vahel.“ (23e)

2025. aasta uusaastakõnes mainib Zelenski positiivsete „nemade“ all USA-d ja ka selle valitud presidenti Trumpi (kes sel hetkel veel pole ametisse astunud), kuigi paari kuu pärast pole Ukraina ja USA suhted enam niivõrd head USA surve tõttu rahuks Venemaaga. Ka Ungari ja Slovakkia rahvad on pigem positiivsete „nemade“ grupis, kuigi nende liidrid Orban ja Fico on üsnagi Venemaa-sõbralikud. President Zelenski püüab esitleda Euroopat ja kollektiivset läänemaailma ühtse ja Putini-Venemaa vastasena:

„Sest Ukraina pole üksik, sest meie sõbrad on meiega ja selle sõja esimestest minutitest alates oli Ameerika Ukrainaga. /.../ Ma mäletan vestlust Joe Bideniga pärast Venemaa sissetungi. Mäletan vestlust Donald Trumpiga pärast tema valimist presidendiks. Kõiki vestlusi kongresmenide, senaatorite, tavaliste ameeriklastega, kõigiga, kes meid toetavad USA-s, Euroopas, maailmas. Nendes paljudes ja erinevates vestlustes oli alati ühtsus peamise asjas - Võit. Putin ei tohi võita. Ukraina võidab. Täna kõiki ameeriklasi selle eest, et need sõnad said tegudega tõestatud. Mul pole kahtlustki, et uus Ameerika president tahab ja suudab tuua rahu ning lõpetada Putini agressiooni. /.../ Budapest ja Bratislava. Ma tunnen nii Ungari kui ka Slovakkia rahvast. Nad on tegelikult meiega, nad on Ukrainaga, ukrainlastega, nad on tõe poolel. Tõde tuleb tunnustada ja nende riikide võimud ei tohiks karta, et Ukraina on Euroopas. Me peaksime tegema kõik, et Euroopas ei oleks Venemaad.“ (25d)

Positiivsete „nemad-grupi“ esiletoomisega tahab Zelenski Euroopa ja läänelike väärtustega rahvaid samastada või lähendada Ukraina rahvusele seda nii väärtuste kui ka ühiselt läbitud katsumustele rõhumisega.

Kokkuvõttes saab öelda, et negatiivsete tunnustega assotsieeruvad Venemaa, selle liitlased nagu Valgevene ning Ukraina „reeturid“ ehk Ukraina kodanikud (pigem mobilisatsiooniealsed mehed), kes täielikult loobusid end Ukrainaga identifitseerimast ja ei aita kuidagi kaasa ukrainlaste võitlusele või lausa töötavad Ukraina riigile vastu. See tõmbab Ukraina ja Venemaa vahel tugeva „meie-nemad“ piiri ja on ka oluline mobiliseeriv ressurss, mis aitab võidelda. Positiivsete tunnustega assotsieeruvad natside alla kannatanud rahvad ning läänelikke ja Euroopa väärtusi esindavad rahvad. Läänelikke väärtusi vastandatakse venemaalaste ühiskonna väärtustele, mis neid ei jaga või lausa vihkavad.

3.3 Muutused rahvusloome diskursuses ajavahemikus 2022-2025

Alapeatükis toon esile tuvastatud muutused rahvuse „meie-“, ja „nende-grupi“ konstrueerimise diskursuses Ukraina presidendi sõnavõttudes ajavahemikul 02.2022-02.2025.

Oluline muutus toimus valitud ajavahemiku jooksul venemaalaste käsitlemises. Oma pöördumises 23. veebruaril 2022 ehk päeva enne Venemaa täiemahulise agressiooni algust sai Zelenski sõnavõtu põhjal liigitada venemaalased neutraalsesse või isegi positiivsesse „nemad-gruppi“. Pärast sissetungi on venemaalaste kuvand Zelenski kõnedes olnud ainult negatiivne.

Teine oluline muutus toimus „meie-grupi“ poole pöördumises ajalooliste ja religioossete tähtpäevade puhul. Kui 2022. aastal ja veel jaanuaris 2023 pöördus president Zelenski ukrainlaste poole kõnedega jõulude ja Ukraina riikluse päeva puhul nii Gregoriuse kui ka Juliuse kalendri järgi. Alates 2023. aastast hakati Ukrainas religiooniga seotud pidulikke sündmusi riiklikul tasemel tähistama seoses Ukraina Õigeusu Kiriku, Ukraina Kreeka-Katoliku Kiriku ja protestantlike kirikute üleminekuga Gregoriuse kalendrile.

Samalaadne muutus toimus 9. mail ehk endise „võidupühaga“, kui tähistati võitu natsismi üle II maailmasõjas. Kui 2022. aastal pidas Zelenski ametlikud kõned veel nii 8. mail kui ka 9. mail, siis alates 2023. aastast president Zelenski 9. mail enam ametlikku kõne ei pidanud ja

alates sellest aastast see polnud enam ka riigipüha, vaid tööpäev ja tähistatud lihtsalt Euroopa päevana.

Ei saa välistada, et Zelenski võis teha mingeid sõnavõtte pärast 2023. aastat ka Juliuse kalendri päevadel või 9. mail ehk Euroopa päeval, aga kindlasti ei olnud need nii suurejoonelised (koos televisioonis ülekandega ja pidulike videotega kõnedest), kui enne ja ei olnud võrreldavad 8. mai kõnega ja Gregoriuse kalendri tähtpäevadel peetavate kõnedega. Seega käsitlen tavapäraseks saanud piduliku kõne mittetegemist käsitlen ma antud analüüsi kontekstis ka diskursiivse tegevusena.

Veel üks muutus toimus selles, et alates 2023. aastast hakkas Zelenski ametliku sõnavõtuga ja oma osalusega tähistama moslemikogukonnale olulist ramadani. President Zelenski osales koos moslemikogukonna liidritega isegi pühal õhtusöögil ehk iftaril ning sellel peetud sõnavõtte kajastati meedias. Oma vastava tähtpäeva kõnedes ta käsitles moslemitest Ukraina kodanikke kindlalt „meie-gruppi“ kuuluvateks ehk ukrainlasteks.

Muutus toimus ka president Zelenski kõnedes osade välismaal olevate ukrainlaste käsitlemise puhul. Kui 24. augustil 2022 kõnes ta ütles:

„Kes aga kadus, mitte ei hukkunud, vaid kadus kui inimene, kui patrioot, kui kodanik, kui ukrainlane /.../ kellegi jaoks on see Mariupol, kellegi jaoks aga Monako...“ (7e)

Siis 2024. aasta uusaastakõnes toob ta välja, et need ukrainlased, kes saaks riigikaitseesse panustada, kes tunnevad, et tahavad ja saavad seda teha, on teretulnud Ukraina ühiskonda tagasi tulema ehk et nad võivad uuesti olla „meie-grupis“:

„Ukrainlased naasevad koju /.../ need, kes ei saanud enam kodust kaugel välismaal viibida ja naasid, mõistes ja öeldes endale - mind on vaja. Mind on siin vaja. Ma vajan võitu. Ma vajan Ukrainat.“ (17a)

Seega saab öelda, et 2022. aastal olid tema kõnedes need ukraina kodanikud (pigem mobilisatsiooniealsed mehed), kes põgenesid ja ei kaitse riiki, Ukraina jaoks kadunud kui kodanikud ja kui ukrainlased, seega asetas ta nad „nemad-gruppi“, justkui „reeturid“. 2024. aastaks tuleb tema kõnes esile, et ukrainlastest põgenikud, nii need kes tulid tagasi, aga ka need kes veel on välismaal, on „omad“ ehk „meie-grupp“. Oluline on, et nad usuvad iseseisvasse Ukrainasse. Saaks küll öelda, et viimaste all ta mõtleb naisi, lapsi, vanureid ja muid

mobilisatsiooni alla mittekuuluvaid, aga pigem tundub, et Zelenski pehmendas ajaga suhtumist ka neisse meestesse, kes on välismaal, juhul kui nad on valmis panustama iseseisvasse Ukrainasse või vähemasti toetavad Ukrainat.

4. JÄRELDUSED JA DISKUSSIOON

Selles peatükis vastan kokkuvõtlikult uurimisküsimustele ja seletan seoseid sotsio-kultuuriliste ja diskursiivsete praktikate vahel, et mõista diskursuste mõjusid, kuidas need taastoodavad või muudavad sotsiaalseid suhteid ja struktuure.

4.1 Järeldused

Vastused magistr töö uurimisküsimustele:

Kuidas ja milliste elementide abil on Ukraina presidendi sõnavõttudes konstrueeritud „meie-grupp“?

Toetusin Barthi „meie-nemad“ piiride loomise teooriale, mille järgi sellel piiril (sisemise “meie-” ja välimise “nemad-grupi” vahel) on subjektiivselt ja valikuliselt tajutavad tunnused ning poliitikut saavad oma diskursuses subjektiivseid tunnuseid (teemasid) rõhutada ning seega rahvuse konstrueerimist oluliselt mõjutada.

„Meie-grupi“ konstrueerimisel grupiväliste tunnustega tuli esile diskursus ukrainlaste samastumisest Lääne tsivilisatsiooni, läänelike väärtuste ja Euroopa kultuuriga, mille elementideks olid demokraatlik ja tsiviliseeritud maailm, euroopalikud ja läänelikud väärtused, kristlikud väärtused.

„Meie-grupi“ konstrueerimisel grupisiseste tunnustega tuli esile ukrainlaste ühtsuse diskursus, mille elementideks olid kodanikupõhine rahvuse tunnetamine, patriootlikkus, vabaduseiha, ühtsus nii Ukrainas kui ka välismaal viibivate ukrainlastega, Venemaa poolt okupeeritud aladele jäänud kodanikega, Ukraina erinevate regioonide elanike vahel, erinevate põlvkondade vahel ja samuti relvajõudude ja neid toetava ühiskonna ühtsus. Esines ka ukrainlaste võidukuse, jõu ja tugevuse diskursus, milled elementideks olid ühtne vaimujõud, kõrge moraal, headuse ja õigluse jõud, konkreetselt natsismi alistamine II maailmasõjas ja uhkus selle üle, võidukus ja vastupidavus Venemaa vastases sõjas ning uhkus selle üle. Esile tuli ka ukrainlaste erilise ajaloo diskursus, mille elementideks olid Kiievi-Vene kultuuriline pärand, Ida-Euroopa kristluse levik, edukad sõjalised võidud mongoli-tatari väe ja natside vastu. Tuli esile ka ukrainlaste õnneliku tuleviku diskursus, mille elementideks olid Ukraina iseseisvuse püsimisest ja Euroopa Liiduga ühinemisest tulenev edukas tulevik, mis toob ka rahvuse jaoks

õnneliku arengu. Esile tuli ukrainlaste kui rahvuse ohustatuse ja toodud ohvrite diskursus, mille elementideks olid oht saada hävitatud Venemaa agressiooni tõttu, seda nii territooriumi kui ka vaimselt rahvusena, samuti suured ohvrid nii praeguses sõjas kui ka II maailmasõjas, seda nii tsiviilelanikkonna kui ka sõdurite seas.

Kuidas on Ukraina presidendi sõnavõttudes konstrueeritud „nemad-grupp“ ja missugused elemendid moodustavad eristuse aluseks olevad piirid?

President Zelenski sõnavõttudes on negatiivselt konstrueeritud „nemad-grupp“, kus on elemendid, mis assotsieeruvad Venemaa, selle liitlastega (nagu Valgevene), natsidega, mongoli-tatari mineviku ja reeturitega, kes täielikult loobusid end Ukrainaga identifitseerimas. Positiivselt on konstrueeritud „nemad-grupp“, kes on natsismi all kannatanud ning nendega, kes kuuluvad demokraatlike, euroopalike, läänelike ja kristlike väärtustega „nemad“ hulka. Sõja alguses oli tinglikult neutraalselt-positiivselt konstrueeritud „mõistlikud venemaalased“.

Kas ja kuidas on muutunud rahvuse konstrueerimine Ukraina presidendi sõnavõttudes ajavahemikul veebruar 2022-veebruar 2025?

Muutused toimusid Zelenski kõnedes rahvuse konstrueerimises selles, kuidas neis käsitleti venemaalasi, kuidas pöörduiti ukrainlaste poole religiooniga ja II maailmasõjaga seotud tähtpäevade puhul, kuidas tugevamalt kaasati Ukraina moslemikogukond ning pehmenes suhtumine mobilisatsiooni eest välismaale põgenenud ukrainlaste suhtes.

4.2 Diskussioon

Selles alapeatükis seletan seoseid sotsio-kultuuriliste ja diskursiivsete praktikate vahel, et mõista diskursuste ideoloogilisi ja poliitilisi mõjusid, kuidas need taastoodavad või muudavad sotsiaalseid suhteid ja struktuure. Ehk et milliseid muutusi tahetakse sisse viia ja mida saab öelda ühiskonna kohta.

Lääne tsivilisatsiooni, läänelike väärtuste ja Euroopa kultuuriga samastumise diskursuse abil konstrueerib Zelenski rahvust selliselt, et ukrainlased kui rahvus väärtustaksid tugevamalt demokraatlikku riigikorda, vabadust, inimväärikust, inimõigusi, õigusriiki, mis koos moodustavad aluse üksikisiku vabadusel põhinevale, demokraatlikule riigikorrale ja samas vastandudes venemaalaste ühiskonna väärtustele, mis neid läänelikke ei jaga või lausa

vihkavad. Reaalsuses ei pruugigi venelaste ja ukrainlaste väärtused olla üksteisest väga kaugel, eriti traditsionaalsuse ja sotsiaalse väljendusvabaduse vaatepunktist, aga Zelenski konstrueerib oma kõnedes läänelike väärtuste rõhutamisega ukrainlaste rahvust selle ideaalses variandis ja seega „suunab“ läänelikumaks, seega ta tegelikult konstrueerib sotsiaalset reaalsust.

Rahvuse ühtsuse diskursusega konstrueerib Zelenski oma kõnedes ukrainlaste ühtekuuluvust nii jagatud väärtuste ja uskumuste kaudu, kui ka rõhudes ühiskondliku jööjaotusega ühisele tegevusele ühise eesmärgi nimel. Selline ühtekuuluvuse kultiveerimine seega konsolideerib ühiskonda ja on oluline nii Ukraina iseseisvuse kaitsmisel sõja ajal kui ka hiljem. Sellega, et kõik välismaalased, kes sõdivad Ukraina eest ja soovivad saada kodakondsust ka Zelenski sõnul saavad selle ja temapoolse moslemikogukonna kaasamisega on näha märke ukrainlaste kui rahvuse tähenduse orienteeritusest poliitilis-rahvuslikule, mis Kohni Ida-Lääne teljelise rahvustüpoloogia (etniline vs poliitiline) järgi on kodanikupõhine.

Ukrainlaste võidukuse, jõu ja tugevuse diskursuse abil tugevdab Zelenski rahvusliku uhkuse tunnet Ukraina ühiskonnas, mis sõja ajal on oluline, sest tõstab moraali ja aitab riiki kaitsta ja töötada iseseisva Ukraina heaks. Lisaks võib see neis Ukraina kodanikes, kes ei ole ennast varem ukrainlasena tunnetanud (tunnetasid end venelastena kultuuriliselt või on Ukraina kodanikest etnilised venelased), tekitada soovi olla osa ukrainlastest kui ühiskonnast ja kui rahvusest.

Erilise ajaloo diskursuse teel püüab Zelenski konstrueerida rahvust kuulsusrikka ajaloo põhjal, mis samuti tugevdab rahvuslikku uhkust ja eesmärgiga konsolideerida ühiskonda, anda jõudu riigi eest võitlemiseks. Selle diskursusega vastandub Zelenski tugevalt Venemaa ajaloonarratiividele, mille järgi tema on Kiievi-Vene õigusjärglane ja mõnes mõttes võtab osaliselt kasutusele Putini meetodi, mis püüab olevikku ja tulevikku vormida mineviku põhjal. Putini jaoks minevik on küll tema nägemus ajaloost ja usk, et tänapäeva reaalsus peab sellest lähtuma. Kui Hobsbawmi teooria järgi seotakse ühtsustunde suurendamiseks teatud kogukond kunstlikult minevikuga ja rahvuse ajaloonarratiivid põhinevad müütidel, siis ongi osaliselt ka müütilisel ajalool põhinev rahvuse konstrueerimine täiesti toimiv.

Õnneliku tuleviku diskursusega konstrueerib Zelenski rahvust edukas Euroopa riikide peres, kui iseseisev Ukraina suudab püsida. See seab ühiskonnale eesmärgid, milleks on riiki edukalt edasi kaitsta Venemaa eest ning aitab tugevdada ühiskonna motivatsiooni.

Rahvuse ohustatuse ja toodud ohvrite diskursusega konstrueerib Zelenski rahvust eelkõige välise ohuga ning võimalike ohvritega, kui rahvus ei konsolideeru. Rahvuse ohustatus läheb antud juhul kokku Brubakeri (1996) rahvust ülesehitava riigi kontseptsiooniga, kus tuumikrahvus on ohustatud ja vajab tugevdamist, mis omakorda heastab talle enne rahvusriigi loomist tehtud ülekohtu.

Negatiivne „nemad-grupp“ tuleb Zelenski kõnedes esile läbi vastandumise venelaste (venemaalaste) ja „Vene maailma“ (*Русский мир*) suhtes, see tõmbab ukrainlaste ja venelaste vahel tugeva „meie-nemad“ piiri ja on ka oluline mobiliseeriv ressurss, mis aitab võidelda. Positiivsete „nemad-grupi“ esiletoomisega tahab Zelenski Euroopa ja läänelike väärtustega rahvaid samastada või lähendada Ukraina rahvusele seda nii väärtustele kui ka ühiselt läbitud katsumustele rõhudes.

Zelenski muutis venemaalastesse suhtumise konstruktsiooni neutraalsest tugevalt negatiivseks, mis on ka sõja kontekstis arusaadav, sest vastase dehumaniseerimine on sellise sõjaga kaasnev reaalsus. Saab selline negatiivne suhtumine on ukraina ühiskonnale psühholoogiliselt oluline mobiliseeriv ressurss, mis võib aitata ühiskonnal edasi võidelda. Muutusega, et nii-öelda vana Juliuse kalendri järgi pühi tähistava ja samuti 9. maid võidupühana tähistava osale Ukraina ühiskonnast enam pidulikku kõne ei peeta, ühtlustab Zelenski riigipühade tähistamist, seega konstrueerib ta rahvust selles osas konsolideeritumaks ning samuti püüab „viiä“ ukrainlasi kui ühiskonda rohkem Lääne-Euroopa traditsioone tähtsustavaks, samuti sellega ka eemaldada ühiskonda „Vene maailma“ (*Русский мир*) mõjuväljast. Moslemite tugevam seostamine ukrainlaste kui rahvusega aitab kaasa nende kogukondade poolsele toetusele nii Ukraina riigi säilimisele ja selle kaitsmisele. Välismaale põgenenud ukrainlastest meeste tõenäoline kaasamine uuesti ukrainlaste hulka kuuluvana annab võimaluse parandada inimressursi seisul olukorras, kus Ukrainal oli 2023. aastast ja on ka 2025. aasta seisuga raskusi relvajõudude mehitamisega. Ukraina olevik ja tulevik oleneb tema praegustest ressurssidest, sealhulgas inimressurssidest ning osa sellest ressursist on välismaal.

Ukraina rahvusloome projektis mängib sõda olulist rolli. Sõda on mõjutanud Ukraina rahvusloome protsessi, tugevdades rahvuslikku identiteeti, selle vastupanu Venemaa mõjule ning loonud ühtsust tuumikrahvuse ja rahvusvähemuste vahel ning seega juhtinud Ukrainat nii-öelda Lääne arengule orienteeruma. Saab öelda, et sõja jooksul on toimunud siire ukrainlaste rahvustunnetuses ning saab öelda ka, et Ukrainast on saanud rahvuslikult konsolideeritum riik,

seda vähemalt territooriumil, mida ta hetkel kontrollib. Ukraina ja ukrainlased kui rahvus saavad olema sellised, nagu nad sellest sõjast välja tulevad.

2025. aasta maikuu seisuga Vene-Ukraina sõda veel kestab. Kui see ükskord lõpeb, siis oleks võimalik uurida, kas ja kuidas rahvuse konstrueerimine presidendi kõnedes muutub ning uurida ka võrdluses *enne sõda – sõja ajal – pärast sõda*.

Ukraina rahvuse ülesehitamise protsessi edasiseks uurimiseks saaks ka välja selgitada, millised kultuurilised elemendid siis ikkagi aitavad üles ehitada ning ühendavad ukrainlaste rahvust, millised võivad lõhestada seda.

KOKKUVÕTE

Minu magistritöö eesmärgiks oli kriitilise diskursusanalüüsi meetodi abil välja selgitada, kuidas on toimunud rahvuse konstrueerimine president Zelenski sõjaaegsetes sõnavõttudes 2022. aasta veebruarist kuni 2025. aasta veebruarini. Võtsin aluseks, et presidendi sõnavõttudel on oluline roll diskursuste juhtimisel ja seega rahvuse konstrueerimisel.

Magistritöö koosneb neljast suuremast peatükist. Esimeses osas on teoreetiline raamistik. Teine osa koosneb metodoloogia tutvustusest. Kolmas osa on analüüsi tulemuste esitus ja neljandas osas on järeldused ning arutelu.

Teoriaosas andsin lühikese ülevaate levinumatest rahvuse ja rahvusluse uurimise koolkondadest, põgusalt ka rahvusliku identiteedi määratlusest ja rahvusluse tüüpidest. Vaatlesin arengut Ukrainas rahvusloomes pärast iseseisvumist 1991. aastal kuni Venemaa täiemahulise agressiooni alguseni, seda vaatlesin kitsamalt just keelekasutuse, religiooni ja enda rahvuse identifitseerimise muutuste põhjal.

Teine osa koosneb metodoloogia tutvustusest. Esitasin uurimisküsimused, kirjeldasin uurimistöö metoodikat ning analüüsi aluseks oleva valimi moodustamist. Kuna rahvusloome on osa ühiskondlikest protsessidest ja poliitilise diskursuse kaudu saab seda juhtida, siis kasutasin kriitilise diskursusanalüüsi meetodit. Analüüsi käigus oli eesmärgiks tuvastada kategooriad, mille alusel erinevaid rahvust konstrueerivaid diskursuseid piiritleda. Valimi moodustavad president Zelenski 26 olulisemat kõne ja sõnavõttu, mis seostuvad Ukraina rahvusloomega ja on tehtud otseselt või kaudselt täiemahulise agressiooni kontekstis.

Tulemustest selgub, et Zelenski konstrueerib oma kõnedes ukrainlaste rahvust, mis on läänelike väärtustega, ühtekuuluvam, kõrge rahvusliku uhkuse tundega, mis põhineb edukusel sõjas ja väärrika ajaloo narratiividel, seda ootab õnnelik tulevik iseseisvuse säilimisel ning iseseisvuse mittesäilimisel on ukrainlased rahvusena suures ohus. Zelenski konsolideerib rahvust pöördudes rahva poole ühistel kindlatel tähtpäevadel ning sellega ka eemaldades ühiskonda „Vene maailma“ („Русский мир“) mõjuväljast. Ta tõstab oma kõnedes Ukraina põliste vähemusrahvuste identiteediga seotud kogukondade staatust ukrainlaste kui kodanikupõhise rahvuse kindla osana. Peamine rahvuse vastandamine on venelaste (venemaalaste) suhtes, see tõmbab ukrainlaste ja venelaste vahel tugeva „meie-nemad“ piiri ja on ka oluline mobiliseeriv ressurss, mis aitab võidelda.

Saab järeldada, et Zelenski konstrueerib ukrainlasi kui rahvust kombineerides nii kodanikupõhiseid, kultuurilisi, religioosseid, poliitilistel väärtustel ja ajaloonarratiividel põhinevaid elemente eesmärgiga lähendada ukrainlasi „läänelikele“ väärtustele ning vastandades ukrainlasi venemaalastele ning nende väärtustele ja ajaloonarratiividele.

Uurimuse olulisus tuleneb rahvusloome temaatika aktuaalsusest ka Eesti jaoks. Mõned probleemid on samad, mõned erinevad. Loodetavasti ei pea Eesti seda kunagi tegema sõja tingimustes ja loodetavasti Ukraina saab jätkata oma rahvusloomet rahu tingimustes.

SUMMARY

The aim of my master's thesis was to scrutinize the nation-building process in President Zelensky's wartime speeches from February 2022 to February 2025, using the method of Critical Discourse Analysis. I took as a basis that President's speeches play an important role in leading discourses and, thus, in nation-building.

The master's thesis consists of four major chapters. The first part focuses on the theoretical framework. The second part consists of an introduction to methodology. The third part is a presentation of the results of the analysis, and the fourth part is conclusions and discussion.

In the theory section, I gave a brief overview of the most common schools of the study of nationality and nationalism, as well as a brief overview of the definition of national identity and types of nationalism. I looked at the development of Ukrainian nationalism after the independence in 1991 until the beginning of Russia's full-scale invasion, I looked at it more precisely based on the changes in language use, religion and identification of one's own nationality.

The second part consists of an introduction to methodology. I raised the research questions, described the methodology of the research and the selection of the sample needed for the analysis. Since nationalism is a part of social processes and can be managed through political discourse, I used the method of Critical Discourse Analysis. Throughout the analysis I aimed at identifying categories based on which to define discourses that construct different nationalities. The sample is made up of President Zelensky's twenty six most important speeches and messages, which relate to Ukrainian national history and have been made directly or indirectly in the context of the full-scale invasion.

The results show that Zelensky constructs in his speeches a Ukrainian nation that has Western values, is more cohesive, has a high sense of national pride, based on success in the war and the historical master narratives, a happy future awaits it in the preservation of independence, and if independence is not maintained, Ukrainians as a nation are in great danger. Zelensky consolidates the nation by addressing the people on the most important anniversaries, and thus also by distancing the society from the sphere of influence of the "Russian World" (*"Русский мир"*). In his speeches, he raises the status of the communities associated with the identity of

the indigenous ethnic minorities of Ukraine as a solid part of Ukrainians as a citizen-based nation. The main confrontation of nationality is in relation to Russians, it draws a strong "we-they" division between Ukrainians and Russians, and is also an important mobilizing resource that helps in the fighting.

We can conclude that Zelensky defines Ukrainians as a nation by combining elements based on civic, cultural, religious, political values and historical narratives with the aim of bringing Ukrainians closer to the "Western" values and opposing Ukrainian national identity to the Russian identity, as well as their values and historical narratives.

The importance of the study is due to the relevance of the topic of nation-building for Estonia as well. Some problems are the same, some are different. Hopefully Estonia will never have to do this in the conditions of war and hopefully Ukraine will be able to continue its nation-building in the conditions of peace.

KASUTATUD ALLIKAD

Adams, J. (2004). Ukraina kodusõja jõujooned. *Sirp*, 26. november. Kasutatud 13.05.2025, <https://www.sirp.ee/ukraina-kodus-ja-j-ujooned/>

Anderson, B. (2020). Kujutletud kogukonnad: Mõtisklusi rahvusluse tekkest ja levikust. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Bačová, V. (1998). The Construction of National Identity - On Primordialism and Instrumentalism. *Human Affairs*. 8. 29-43.

Balushok, O. ja Taran, O. A. (2023). Formation of the ukrainian nation: ethnocultural traditions and historical circumstances. *Grail of Science*, 27, 639–650.

Barth, F. (1969). *Ethnic groups and boundaries*. Oslo: Universitetsforlaget.

Bauman, Z. (2000) *Liquid Modernity*. Cambridge: Polity Press.

Bernsand, N. (2001). Surzhyk and National Identity in Ukrainian Nationalist Language Ideology. *Berliner Osteuropa Info*. 17. 38-47.

Billig, M. (1995). *Banal Nationalism*. London: Sage Publications.

Bosworth, R. J. B. (2011). *Natsionalism – moodsa rahvuste maailma religioon*. Tallinn: Pegasus.

Brubaker, R. (1996). *Nationalism Reframed: Nationhood and the National Question in the New Europe*. Cambridge: Cambridge University Press.

Brubaker, R. ja Cooper, F. (2000). Beyond Identity. *Theory and Society*, 29 (1), 1-47.

Calhoun, C. (1993). Nationalism and Ethnicity. *Annual Review of Sociology*, Vol. 19 (1993), 211-239.

Dim, N. (2023). Україна стала моноетнічною державою, у мовному питанні утвердився консенсус, – соціологія. *Новинарня*, 10. jaanuar.

Fairclough, N. (1992). *Discourse and Social Change*. Cambridge: Polity Press.

Furedi, F. (2022). *The Road to Ukraine: How the West Lost its Way*. Berlin, Boston: De Gruyter.

Gellner, E. (2019). *Rahvused ja rahvuslus*. Tallinn: Tallinna Ülikooli Kirjastus.

Hallik, J. (2007). *Rahvuse konstrueerimine peaminister Ansipi sõnavõttudes 2005-2007: rahvusloome diskursiivsete strateegiate kriitiline analüüs*. Bakalaureusetöö. Tartu Ülikool, sotsioloogia õppekava.

Hobsbawm, E. (1990). *Nations and Nationalism since 1780: Programme, Myth, Reality*. Cambridge: Cambridge University Press.

Hobsbawm, E. (2022). *On Nationalism*. London: Abacus.

Huntington, S. P. (1996). *Tsivilisatsioonide kokkupõrge ja maailmakorra ümberkujunemine*. Hermes.

Jørgensen, M.W. ja Phillips, L. (2002). *Discourse Analysis as Theory and Method*. London: Sage.

Kadkhoe, E. ja Etemadi, S. (2025). Jewish Identity in the Russia-Ukraine War Narrative: Critical Discourse Analysis of the speeches of the Ukrainian President. *Cultural Studies & Communication*, 20(77).

Kallas, K. (2016). Revisiting the triadic nexus: An analysis of the ethno-political interplay between Estonia, Russia and Estonian Russians.

Kalmus, V. (2015). *Diskursusanalüüs*. Õppematerjal. Kasutatud 07.05.2025, <http://samm.ut.ee/diskursusanalyys>

Kohn, H. (1939). The Nature of Nationalism. *The American Political Science Review*, Vol. 33, No. 6. (Dec., 1939), 1001–1021.

Kulõk, V. (2023). „Paljurahvuseline“ või „mitmekesine“? Etniliste erinevuste kuhtumine Ukrainas. *Vikerkaar*, 4-5/2023, 120-126.

Kuzio, T. (2001). Nationalising states' or nation-building? a critical review of the theoretical literature and empirical evidence. *Nations and Nationalism*, 7(2), 135–154.

Kuzio, T. (2002). The myth of the civic state: a critical survey of Hans Kohn's framework for understanding nationalism. *Ethnic and Racial Studies*, 25(1), 20–39.

Lim, T. H., Yang, S. C., Ng, K. T., Quek, S. ja Pang, A. (2025). Seizing the narrative in a global information war: examining president Volodymyr Zelenskyy's media communication strategy. *Journal of Communication Management*.

Majority of Orthodox Ukrainians identify themselves as OCU faithful. (2019). *RISU*, 1. veebruar. Kasutatud 21.05.2025, https://risu.ua/en/majority-of-orthodox-ukrainians-identify-themselves-as-ocu-faithful_n96165

Males, L. ja Konieczna-Salamatin, J. (2025). Turning westward. The dynamics of Ukrainians' self-positioning in Europe. *Innovation: The European Journal of Social Science Research*, 38(1), 92-111.

Moscovici, S. (2022). Jumalate loomise mehhanism: sotsioloogia ja psühholoogia. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Mätlik, T. (1996). Rahvuslus ning rahvusidentiteet. *Akadeemia*, 8:10, 2030-2041.

Pakhomenko, S. ja Tryma, C. (2016). Identity and Propaganda in Russian-Ukrainian Hybrid Warfare. *Sõjateadlane. Estonian Journal of Military Studies. Volume VI: The Crisis in Ukraine and Information Operations of the Russian Federation*, 2/2016: 42-53.

Panina, N. (2005). *Ukrainian society 1994-2005: sociological monitoring*. Ukraina Teaduste Akadeemia Sotsioloogia Instituudi sotsioloogiline uuring.

Protz, A. (2024). Zelenskyy signs law on prohibition of Russian-affiliated religious organisations. *Ukrainska pravda*, 24. august. Kasutatud 21.05.2025, <https://www.pravda.com.ua/eng/news/2024/08/24/7471681/>

Pääbo, H. (2011). Potential of Collective Memory Based International Identity Conflict in Post-Imperial Space. Doktoritöö, TÜ. University of Tartu Press.

Sazonov, V., Mölder, H., Müür, K., Pruulmann-Vengerfeldt, P., Kopõtin, I., Ermus, A., Salum, K., Šlabovits, A., Veebel, V. ja Värk, R. (2016). *Russian Information Campaign against the Ukrainian State and Defence Forces*. Uuringu raport. Tartu: NATO Strategic Communications Centre of Excellence.

Скільки православних громад перейшли до ПЦУ. (2020). *Слово і Діло*, 5. veebruar. Kasutatud 21.05.2025, <https://www.slovoidilo.ua/2020/02/05/infografika/suspilstvo/skilky-pravoslavnyx-hromad-perejshly-pczu>

Smith, A. D. (1998). *Nationalism and Modernism: a critical survey of recent theories of nations and nationalism*. London: Routledge.

Smith, A. D. (2010). *Nationalism: Theory, Ideology, History*. Polity Press.

Storm, H. J. (2022). The rise of the nation-state during the Age of Revolution: revisiting the debate on the roots of nations and nationalism. *Nations And Nationalism*, 28(4), 1137-1151.

Tuuder, A. (2022). *Kohaliku identiteedi, riigirahva identiteedi ning ruumi konstrueerimine Narva noorte eestivenelaste näitel*. Magistritöö. Tallinna Ülikool, politoloogia õppekava.

Uibos, A. (2023). *Kaasaja ühiskonna protsessid. Keelekasutuse ja identiteeditunnetuse arengud kui osa rahvuse loomise protsessist Ukrainas*. Õppeaine lõputöö.

van Dijk, T. A. (2005). *Ideoloogia: multidistsiplinaarne käsitus*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Всеукраїнський перепис населення 2001. (2001). *Ukraina rahvaloenduste tulemused*.

Wodak, R., de Cillia, R., Reisigl, M., Liebhart, K. (2009). *The Discursive Construction of National Identity*. Edinburgh: Edinburgh University Press.

Wodak, R. ja Meyer, M. (2001). *Methods of critical discourse analysis*. London: SAGE Publications.

The Inglehart-Welzel World Cultural Map - World Values Survey 7 (2023). *World Values Survey*. Kasutatud 25.05.2025, <https://www.worldvaluessurvey.org/images/Map2023NEWsmall.png>

Zeromskyte, R. ja Wagner, W. (2016). When a majority becomes a minority: Essentialist intergroup stereotyping in an inverted power differential. *Culture & Psychology*, 23(1), 88-107.

Zvarych, R., ja Kaleniuk, O. (2023). The modern concept of the nation state. *Naukovo-
Informacijnij Visnik İvano-Frankivs'kogo Unİversitetu Prava İmeni Korolâ Danila
Galits'kogo*, 1(15(27)), 46–51.

LISAD

Lisa 1

Valim

1. President Zelenski pöördumine ukrainlaste ja Vene Föderatsiooni kodanike poole, 23.02.2022. *Звернення Зеленського до українців від 23 лютого 2022.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=kaGFa9XYrxs>
2. President Zelenski pöördumine ukrainlaste poole paar tundi pärast täiemahulise sissetungi algust, 24.02.2022. *Звернення Володимира Зеленського за кілька годин після масштабного вторгнення.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=kVhNyqD81FQ>
3. President Zelenski kõne ülestõusmispühade puhul, 24.04.2022. *Привітання Президента України Володимира Зеленського з Великоднем.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=QSb6m-yuP88>
4. President Zelenski kõne II maailmasõjas natsismi üle võidu ja rahu saavutamise mälestuspäeva puhul, 08.05.2022. *Звернення Володимира Зеленського з нагоди Дня пам'яті та примирення.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=-yy9-0JZILw>
5. President Zelenski kõne II maailmasõjas natsismi üle võidu saavutamise mälestuspäeva puhul, 09.05.2022. *Звернення Володимира Зеленського з нагоди Дня перемоги над нацизмом.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=T4WTGqBjKA4>
6. President Zelenski kõne Ukraina riikluse päeva puhul, 28.07.2022. *День Української Государственности. Крещение Киевской Руси. Обращение Зеленского.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=P4K1uV7Z3nQ>
7. President Zelenski kõne Ukraina iseseisvuspäeva puhul, 24.08.2022. *Zelensky's speech to mark Ukraine's independence day.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=i0IIKa3B1z4>

8. President Zelenski kõne jõulupüha puhul, 24.12.2022. *Привітання з Різдом від президента України Володимира Зеленського.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=hk2JzrOa2bk>
9. President Zelenski uusaastakõne, 01.01.2023. *Привітання президента Зеленського з Новим роком 2023.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=k03-Hb2RS8Y>
10. President Zelenski kõne „Murdumatuse aasta“ täiemahulise agressiooni aastapäeva puhul, 24.02.2023. *Звернення Володимира Зеленського. Лютий. Рік незламності.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=dnw6GyVtKhk>
11. President Zelenski sõnavõtt ramadaani alguse puhul, 10.04.2023. *Президент Украины вместе с украинскими воинами-мусульманами провели первый ифтар.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=z0m4tucCXV4>
12. President Zelenski kõne ülestõusmispühade puhul, 15.04.2023. *Привітання Володимира Зеленського з Великоднем.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=BLxWJVpKCx8>
13. President Zelenski kõne II maailmasõjas hukkunute mälestuspäeva puhul, 08.05.2023. *Обращение Зеленского в честь Дня памяти погибших во Второй Мировой.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=lc4dHf1Iyrk>
14. President Zelenski kõne Ukraina riikluse päeva puhul, 28.07.2023. *Промова Зеленського до Дня Української Державності.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=Py5YsSZ5Y68>
15. President Zelenski kõne Ukraina iseseisvuspäeva puhul, 24.08.2023. *Владимир Зеленский поздравил украинцев с Днем Независимости Украины.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=spPJLuVTkHw>

16. President Zelenski jõulukõne, 24.12.2023. *Привітання президента України Володимира Зеленського з Різдом Христовим!* Youtube. https://www.youtube.com/watch?v=t61jiwZ_Hlk
17. President Zelenski uusaastakõne, 01.01.2024. *Новорічне звернення президента Зеленського.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=fqX0SKwzGCw>
18. President Zelenski sõnavõtt täiemahulise sõja teise aastapäeva puhul, 24.02.2024. *Звернення президента України.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=qzHkUFWFY1w>
19. President Zelenski kõne ramadaani puhul, 25.03.2024. *Зеленский принял участие в ифтары.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=Ieen594K4Q8>
20. President Zelenski kõne ülestõusmispühade puhul, 05.05.2024. *Привітання Президента України Володимира Зеленського з Великоднем.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=6Jh0zIexQn4>
21. President Zelenski kõne II maailmasõjas ja natsismi üle võidu saavutamise päeva puhul, 08.05.2024. *Обращение Зеленского в День памяти и победы над нацизмом.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=7kNSCP77ItI>
22. President Zelenski kõne Ukraina riikluse päeva puhul, 15.07.2024. *Звернення Президента України Володимира Зеленського з нагоди Дня Української Державності.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=Tv3ICBLTe68&t=27s>
23. President Zelenski kõne iseseisvuspäeva puhul, 24.08.2024. *Зеленский – в День Независимости Украины.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=9-EKZENhrD8>
24. President Zelenski jõulukõne, 24.12.2024. *Привітання Володимира Зеленського з Різдом Христовим.* Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=engsOlhctGA>

25. President Zelenski uusaastakõne, 01.01.2025. *Новорічне звернення президента України Володимира Зеленського*. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=-NjhiOvdyzY>
26. President Zelenski sõnavõtt täiemahulise sissetungi kolmanda aastpäeva puhul, 24.02.2025. *Виступ Володимира Зеленського на пленарному засіданні «Підтримуй Україну»*. Youtube. <https://www.youtube.com/watch?v=H0yQj8tpaag>

Lisa 2

Näide kõnede seest rahvuse konstrueerimise seisukohalt tähenduslike väärtuste leidmisest ja nende analüüsis osas tsitaatidena kajastamisest ja kirjeldamisest.

Kõne nr 2 - President Zelenski pöördumine ukrainlaste poole paar tundi pärast täiemahulise sissetungi algust, 24.02.2022. *Звернення Володимира Зеленського за кілька годин після масштабного вторгнення.* Kõne transkriptsioon (rahvuse konstrueerimise seisukohalt tähenduslike väärtustega lõigud on alla joonitud):

„Täna alustas Venemaa sissetungi Ukrainasse. Putin on alustanud Ukrainaga sõda kogu demokraatliku maailma vastu. Ta tahab minu riigi hävitada. Ta tahab hävitada meie riigi, kõik, mille oleme ehitanud, mille nimel me elame. Te saate olla võitmatud, sest te olete ukrainlased. Koos peame päästma Ukraina, päästma demokraatliku maailma ja me teeme seda. Au Ukrainale! Pöördun kõigi praegu välismaal viibivate ukrainlaste poole. Vajame ka teie tuge. Te olete võimas jõud. Te olete ühtne jõud ja olete seda juba mitu korda tõestanud. Me vajame teid praegu väga.“

Andsin erinevaid diskursusi esindavatele kõneosadele tähistuse (a, b, c jne) koos kõne järjekorranumbriga vastavalt kõnede nimekirjale (Lisa 1, Valim). Antud kõne on tähistatud numbriga 2, kõneosad siis vastavalt 2a, 2b ja 2c.

Näide kõneosade tsitaatide kajastamisest ja kirjeldamisest analüüsis (seal on nad paigutatud vastavate alapeatükkide ja -jaotuste alla):

Esimeses kõneosas Zelenski samastab Ukrainat (ukrainlaste rahvust) demokraatliku maailma, seega läänelike väärtustega ning seega eristub „meie-grupi“ konstrueerimisel väliste tunnuste alusel selgemalt diskursus - **Ukraina rahvuse kuulumine lääne tsivilisatsiooni, selle identifitseerimine läänelike väärtuste ja Euroopa kultuuriga:**

„Täna alustas Venemaa sissetungi Ukrainasse. Putin on alustanud Ukrainaga sõda kogu demokraatliku maailma vastu. /.../ Koos peame päästma Ukraina, päästma demokraatliku maailma ja me teeme seda. Au Ukrainale!“ (2a)

Järgmises kõneosas eristub „nemad-grupi“ konstrueerimisel negatiivsete tunnuste alusel selgemalt diskursiivne element - **Ukraina riigi ja rahvuse hävitajad:**

„Täna alustas Venemaa sissetungi Ukrainasse. /.../ Ta tahab minu riigi hävitada. Ta tahab hävitada meie riigi, kõik, mille oleme ehitanud, mille nimel me elame.“ (2b)

Kolmandas kõneosas rõhutab Zelenski ühtsust nii Ukrainas kui ka välismaal viibivate ukrainlastega, seega eristub „meie-grupi“ konstrueerimisel sisemiste tunnuste alusel selgemalt diskursus - **Ukraina rahva ühtsus:**

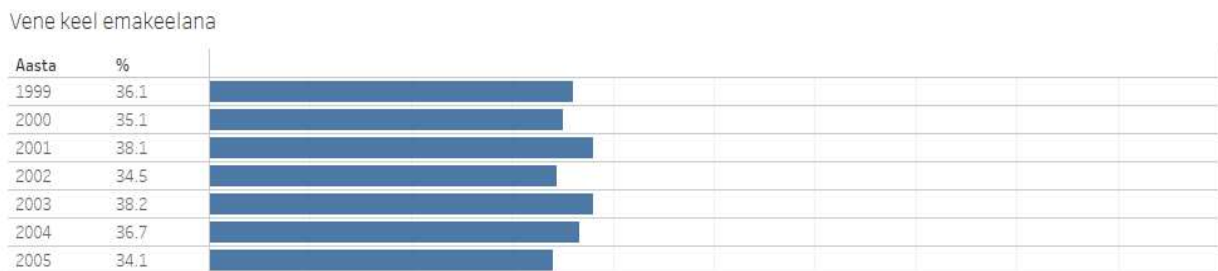
„Pöördun kõigi praegu välismaal viibivate ukrainlaste poole. Vajame ka teie tuge. Te olete võimas jõud. Te olete ühtne jõud ja olete seda juba mitu korda tõestanud. Me vajame teid praegu väga.“ (2c)

Lisa 3

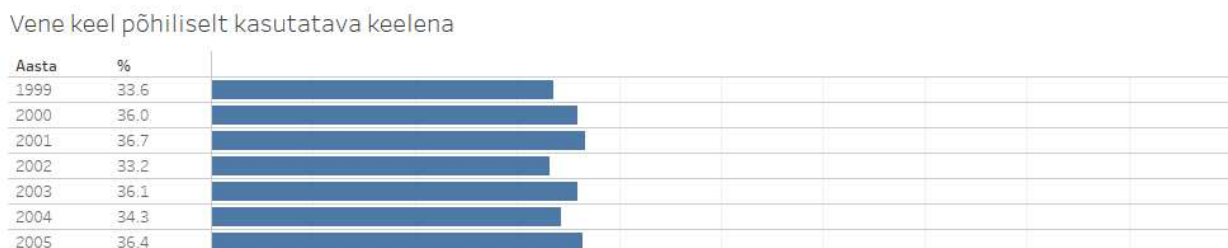
Diagrammid olen koostanud TÜ õppeaine „Info visualiseerimine sotsiaalteadustes“ raames:

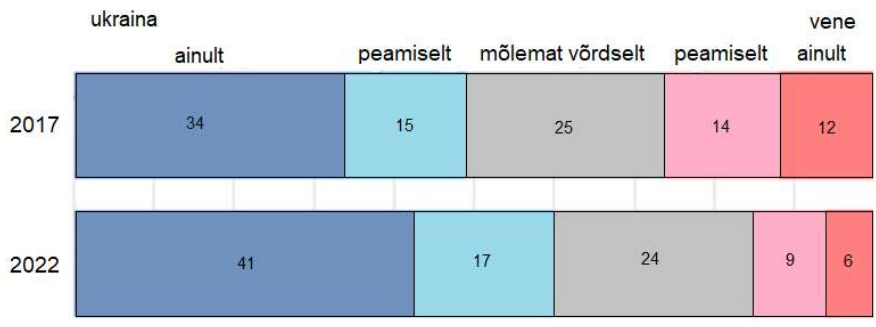
Joonis 1. End venelasena identifitseerivate elanike osakaal Ukraina rahvastikust aastate lõikes. Allikas: Ukraina rahvaloendused (Всеукраїнський..., 2001).

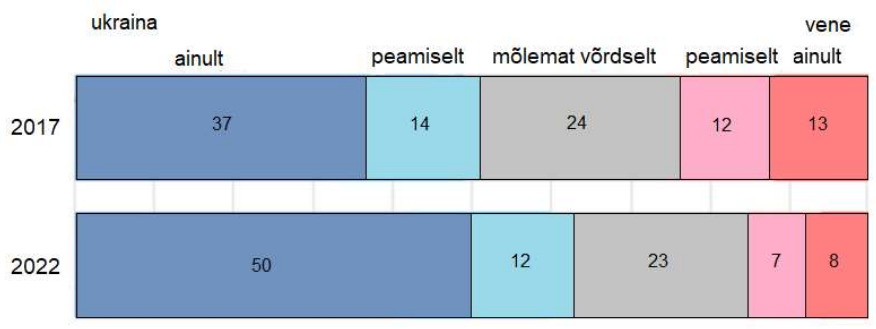
Joonis 2. Vene keelt emakeelena rääkivate Ukraina elanike osakaal. Allikas: Ukraina Teaduste Akadeemia Sotsioloogia Instituudi uuringud (Panina, 2005).

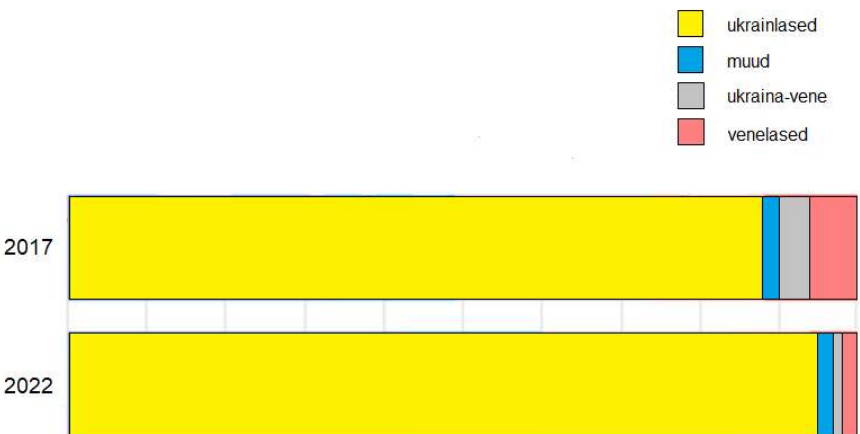
Joonis 3. Igapäevaselt ja koduses suhtluses (pereringis) valdavalt vene keelt kasutavate Ukraina elanike osakaal. Allikas: Ukraina Teaduste Akadeemia Sotsioloogia Instituudi uuringud (Panina, 2005).

Joonis 4. Ukraina ja vene keele kasutus igapäevaelus. Allikas: Kiievi Rahvusvahelise Sotsioloogia Instituudi uuringud (Dim, 2023).

Joonis 5. Ukraina ja vene keele kasutus koduses suhtluses (pereringis). Allikas: Kiievi Rahvusvahelise Sotsioloogia Instituudi uuringud (Dim, 2023).

Joonis 6. Ukraina elanike rahvusidentiteet. Allikas: Kiievi Rahvusvahelise Sotsioloogia Instituudi uuringud (Dim, 2023).

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Andre Uibos ,
(*autori nimi*)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose
Rahvuse konstrueerimine Ukraina presidendi sõjaaegsetes sõnavõttudes 2022-2025 ,
(*lõputöö pealkiri*)

mille juhendaja(d) on Külliki Seppel ,
(*juhendaja nimi*)

reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada Tartu Ülikooli digitaalarhiivi kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni;

olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;

kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Andre Uibos
28.05.2025